BEKNOPT ALFABETISCH INFORMATIEBOEKJE BETREFFENDE. .....

Rp. 297.000

XXI-
4645

341 XXI 4/645

Beknopt Alfabetisch

G. H. Claessen

informatieboekje betreffende

Groot Atjehsch

personen en aangelegenheden.

(Niet in den handel)

KON. BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

Dit

er dad

Atjeh

anrak

Het

tandaa

gronje

onderg

Het

voor a

men

oekom

itgave

KOTA-

VOORWOORD

Dit werkje in zakformaat is bestemd ter dadelijke raadpleging voor de in Groot Atjeh dienende landsdinaren in hunne aanrakingen met de bevolking.

Het is samengesteld uit het bekende standaardwerk van Dr. Snouck Hurgronje en eigen aanteekeningen van den ondergeteekende.

Het is met wit papier doorschoten voor aanvullingen en verbeteringen, die men ondergeteekende geheve te doen toekomen voor eene latere volledige uitgave.

KOTA-RADJA, 26 April 1897.

K. F. H. Van Langen.

A

A, oudere zuster, Ook wel **da, tjoet da, po da, da po** (S. H.)

Abang, oudere broeder. Ook wel **tjoet bang, adoeën, dalèm, lèm, tjoet lèm, polèm** (S. H.)

Abas Po Nja' is een halfbroeder van den Imam van Sim Nja Hasan; beiden voegden zich bij de bende van T. Sabil, waarbij Po Nja' Abas als onder bendehoofd optreedt. Deze bende tracht de XXVI moekim in onrust te houden en houdt zich op te Toempoek Lampoes ten Oosten van Lamsenong, moekim Lamblang der III moekims Lamrabo.

Abas. Potjoet vervult de betrekking van oeleebalang der 3 moekims Kajeé Adang van de 13 moekims Toengkoep der XXVI en houdt verblijf te Lamoedjoeng, alwaar het Gouvernement eene woning voor hem bekostigde. Hij is een verkwistende ijdele persoonlijkheid van wien weinig te ver-

wachten is. Een aartsvijand van ons gezag is zijn oom Potjoet Mat Tahir, zie verder zijne geslachtslijst.

Potjoet Tjhi Abdoel Rahim, oeleebalang der III moekims Kajee Adang broeder van Potjoet Kwala vader van wijlen Potjoet Mohammad van Rigas.

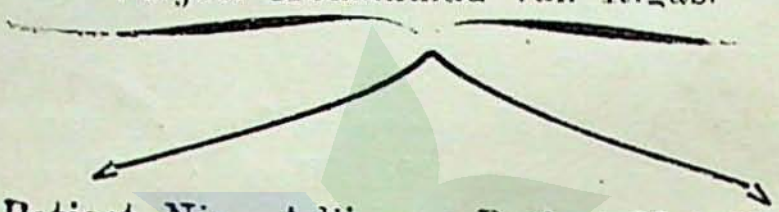

Potjoet Nja Adji oeleebalang der III moekims Kajeé Adang.

Potjoet Mat Tahir gehuwd met de zuster van T. Moeda Joesoef Radja van Simpang Olim.

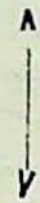

Potjoet Abas, tegenwoordige oeleebalang.

Abas Sri Theutia Oelama, tegenwoordig hoofd der XXV moekims een niets beteekende persoonlijkheid, die in

het geheel niets te zeggen heeft en zich buiten de zaken houdt.

T. Tjoet Thari, sagihoofd der XXV moekims

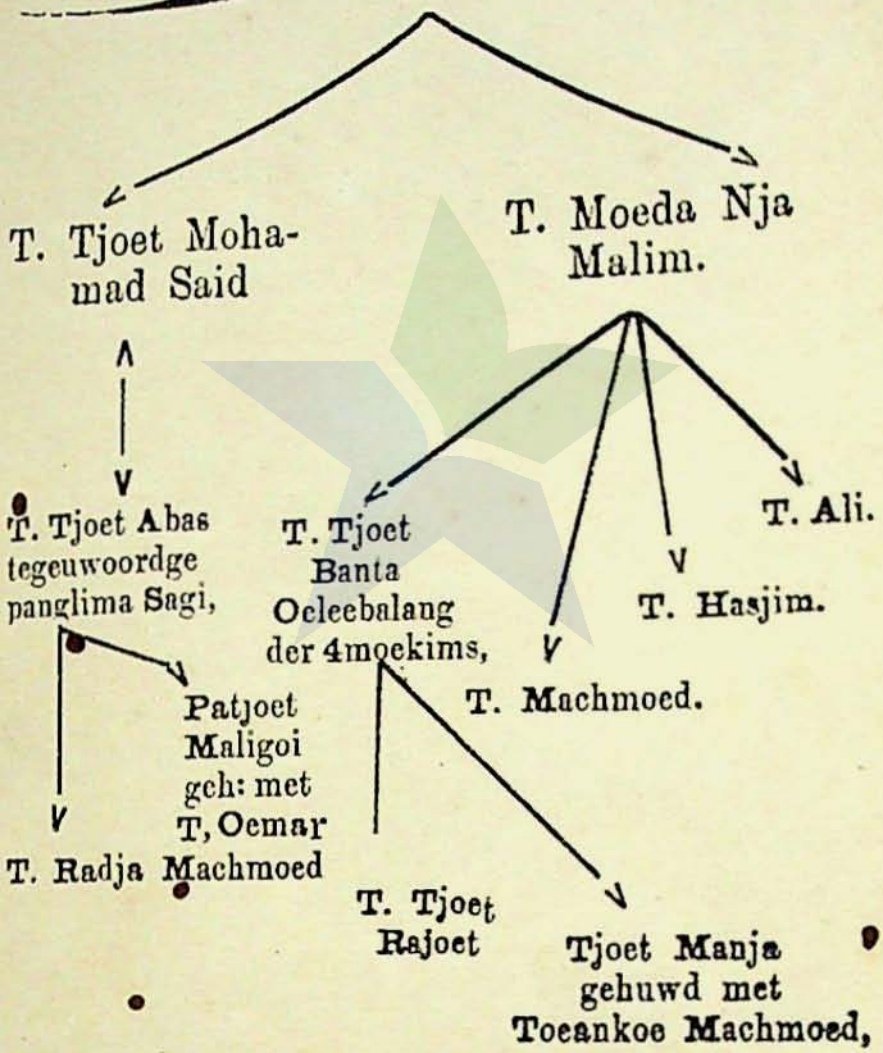

Abas Tekoe Imam van Boeng tjala beweert men dat de raadgever van T. Banta Lamreng zou zijn.

Abdoel Madjid Toeankoe een sultanstelg en oud zeeroover voorheen gevestigd te Kwala Bateé (Pedir) onderwierp zich in 1886 aan Gouverneur Demmeni te Segli. op voorwaarde dat hij zich te Kota-Radja zou vestigen, werd hem eene maandelijksche toelage toegekend van f 400.— Deze voorwaarde kwam hij echter onvolkomen na. Sedert 1893 maakte hij met zijn zoon Toeankoe Ibrahim de Westkust onveilig en in 1895 pleegde hij zeeroof in het Bakonganschc. waartoe hij aldaar een oorlogsprauw uitgerust had. die den 28ste September 1895 door Hr. Ms. Madoera vernield werd, terwijl beide Toeankoe's naar Kota-Radja overgebracht werden met aanzegging zich daar blijvend te vestigen. Voor de familieverhoudingen raadplege men onderstaande geslachtslijst.

Toeankoe Woëd getiteld Sultan Alaidin
Djauhar Alam Sjah ¦ Merhoem Kwala.
1795 — 1814

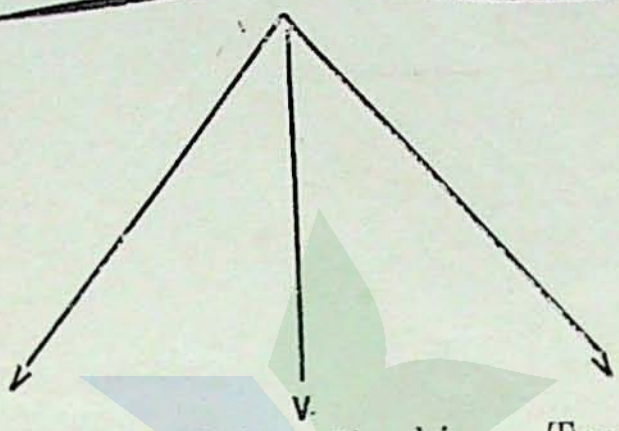

Sultan Alaidin Mohamad Sjah ¦ Merhoem Moeda
1824-1836

Sultan Ibrahim Mancoer Sjah Merhoem Baroe
1836-1870

Toeankoe Abas.

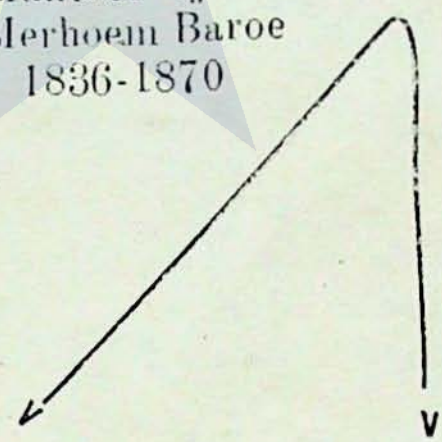

Toeankoe Abdul Madjid

Toeankoe Hoesin.

Toeankoe Abdul Madjid.

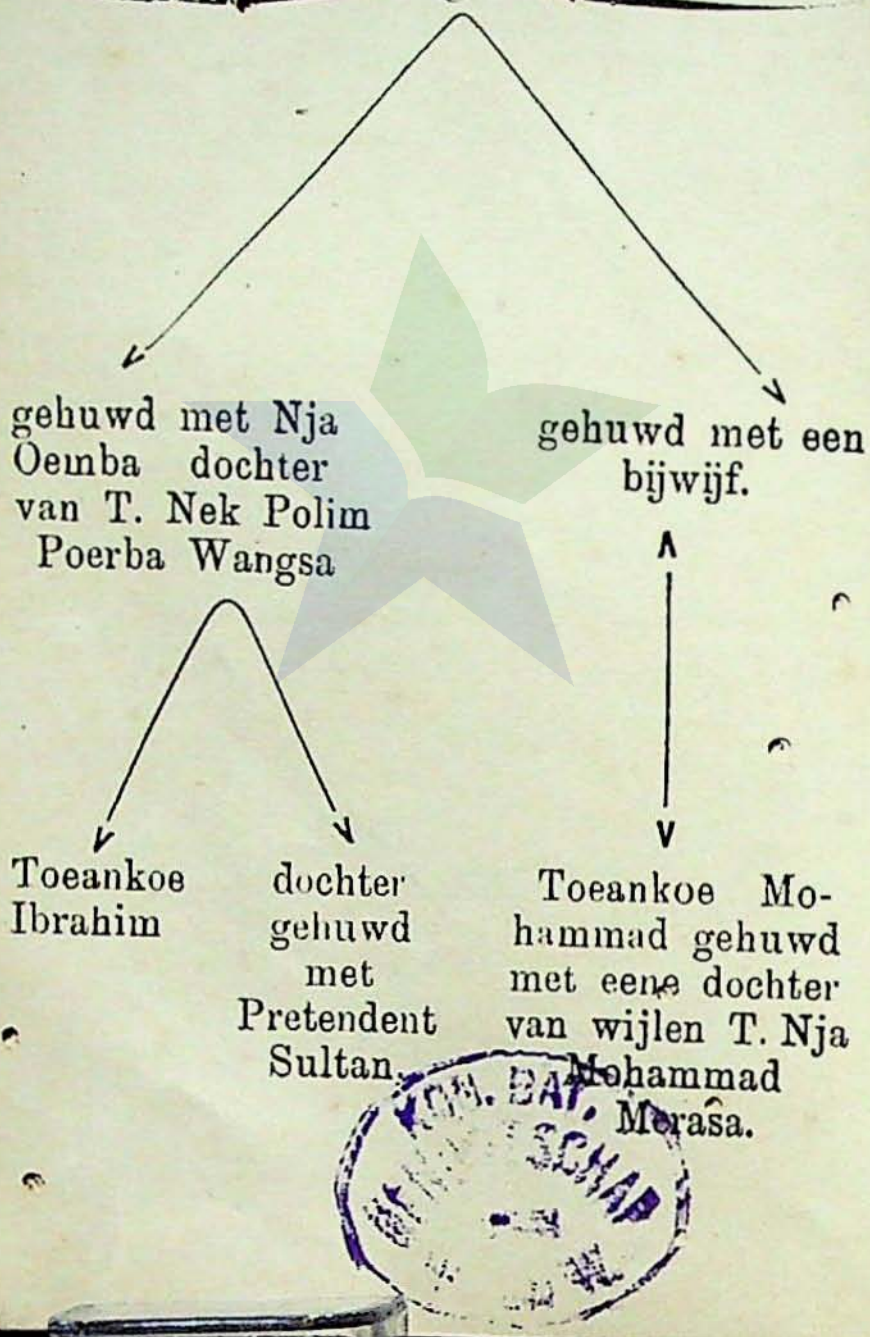

KON. BAT. GENOOTSCHAP

Abdoerra'oef Sech of Toengkoe di Kwala is het graf van een Singkelsche oelama uit het midden der XVIIe eeuw nabij de kwala Atjeh, die in Atjeh leeraarde en thans als heilige wordt vereerd. Dit graf werd later in de schaduw gesteld door het meer vereerde van Saijid Aboe Bakar bin Hoesain Belfakih of Teungkoe Andjong in kampong Djawa. Op het graf van Sech Abdoerraoef worden nog vaak geloften afgelegd betreffende voorvallen uit het Atjehsch familieleven. Sech Abdoerra'oef was bij zijn leven een ijverig leerling van Ahmad Qoesjasji den stichter van de mijstieke orde Qoesjasjia of Satariah en vestigde zich in Groot Atjeh tijdens de Regeering der 1e Sultane Safiatoedin Sjah (1639-75) (S.H.)

Adat noemt men het in het bewustzijn van het volk levend gewoonterecht, waardoor in den Oost-Indischen Archipel staat en Maatschappij beheerscht worden. Hoewel de adat tegenover de onbestendigheid van het individu zich als iets blijvends en onaantastbaars voordoet waaraan dat individu niet tornen mag, zoo wisselt zij toch met de geslachten. In landen van het

beschavingsstadium der Maleische zijn de belangrijkste wetten dezulke, die niet worden opgeteekend doch in spreekwoorden en sententien en bovenal in het allen bekende werkelijke leven hare uitdrukking vinden. Van al die levende wetten getuigt geen schriftelijk document maar wel ieder vonnis van den Atjehschen rechter. Blijkens het Atjehsche spreekwoord „ Hoekom ngon adat han djeuët „ tjrè. lagèe dat ngon thipheuët". zijn hoeköm en adat onafscheidelijk gelijk God's wezen en zijne eigenschappen. maar in de practijk bekleedt de adat de voorrang en alleen in zaken het huwelijk betreffende treedt de hoekom meer op den voorgrond. De wereldlijke hoofden hebben meer in het bijzonder de adat te handhaven, terwijl aan de geestelijke hoofden het gebied van de hoekom [godsdienstige wet] is opgedragen (S. H.)

——————eh zou men het Atjehsche vuistrecht kunnen noemen, waaronder men verstaat het recht om zich persoonlijk gewapenderhand eigen recht te vesschaffen. Het is een euvel, waaraan alle staten in hun kindsheid lijden, zoo lang zij nog geen

welgeordend rechtswezen en krachtige regeering bezitteu. Het heeft voornamelijk twee doeleinden:

1e Het nemen van weerwraak.
2e Het invorderen van schulden wanneer men ze op geene andere wijze geind kan krijgen.

_____glé is eene grondbelasting door de Oeleebalangs geheven van ladangs ten bedrage van 1 nali [=20 katis] per parang voor de bewerking gebezigd.

_____poteu meureuhoem of adat der overleden majesteiten is het gewoonterecht dat aan de sultans en in het bizonder aan Meukota Alam wordt toegeschreven waarom men haar ook wel adat Meukota Alam noemt. (S H.)

_____meulangga noemt men eene zeer verzachte adat van eigen richting waarbij de keutjhi's der gechilhebbenden als vertegenwoordigers der beide partijen in derdaad als bijleggers van het geschil op-

treden inzonderheid in gevallen van feitelijke beleediging of geringschatting. Deze adat dient ter uitwissching van den smaad in de beleediging of geringschatting gelegen afgezien van de daaruit voortvloeiende geld- of bloed schuld. De toepassing van de adat meulangga gaat gewoonlijk buiten den Oeleebalang om. (S H.)

peukan is eene marktbelasting door de rakans van den Oeleebalang van de marktbezoekers geind. Ter Oostkust b.v. te Telok Semawe en Tjoenda heeten deze inners „aria" (S. H.)

Adat laboehan, is een soort van ankerage geld door de Oeleebalangs der kustlandschappen geheven bij aankomst in een en vertrek uit een haven van handelsvaartuigen

Deze belasting bedraagt

voor een tongkang . . .	$ 1.—
voor een prauw of sampan	„ 0.50
voor een djaloer . . .	„ 0.25

Adathoofden moeten zich in hun gebied doen gelden en niet laten overvleugelen door de geestelijke partij. In dit hun streven moeten de besturende ambtenaren hen tot steun en leidsman wezen. Vrede en orde kunnen alleen verkregen worden door de adathoofden de stelling te doen innemen, die hen in de Atjehsche bestuursinrichting toekomt. Verstandige politiek, aldus de heer Pruijs van der Hoeven, neemt in het Mohammedaansch getinte Indië, de adat tot bondgenoot om daarmede hoofden en bevolking de hand te reiken.

De adathoofden zijn:

1e het sagiboofd,
2e de Oeleebang,
3e de Imam,
4e de Ketjik of wakil.

Adé (dé) jongere boeder of zuster.

Adel als zoodaing beschouwt men in Atjeh de bloedverwanten der gezaghebbende erfelijke hoofden en de sultanstelgen.

Adja is eene verkorte vorm van „Rad… =vorst- of vorstin en het predicaat v… vrouwen van hoogen rang b.v. Adja Powa… vrouw van Toeankoe Hasjim (S. H.)

Adjeumat (=djimat of azimat) zijn amuletten voor verschillende doeleinden gedragen te weten voor:

1e onkwetsbaarheid;
2e het verkrijgen van zegen op zijn werk;
3e Tegen kwaden of boozen invloed;
4e om in het algemeen onheil afteweren.

Zij bestaan uit:

1e op papier geschreven koranspreuken;
2e peugawé's, voorwerpen die men op het lichaam draagt.

Men wapent zich bij wijze van voorbehoedmiddel met een:

1e peugaseh om succes in de liefde te hebben;
2e peulareh om zijne koopwaar gewild of zijne vischvangst overvloedig te maken;
3e tangkaj bij elke ziekte om het even of men al dan niet tevens geneesmiddelen aanwendt.

Amuletten of talismans zijn van bizondere kracht wanneer zij gedurende een eclips vervaardigd worden, waarom men ze vooral aan de Oelama's en tengkoe's vraagt tegen zons-en maansverduisteringen (S. H.)

Adil noemt men personen van goeden handel en wandel.

Adoë jongere broeder of zuster.

Adoë mo' lot (Rabi' al achir) d.i. de jongere broeder van Mo' lot ondat in deze maand ook nog de herdenking van de geboorte des profeets plaats heeft (S. H.)

Adoeën (= abang, dalém) oudere broeder.

Ajah (= doe, koe, toe, oereuëng Tjhi'), vader.

Ali. Pang' is met zijn broeder Pang Aris hoofd eener kleine bende. Hij hoort thuis te Dëlip moekim Sibré.

Ali Basja Gedong, T. Mohamad gehuwd met een oudere zuster van den jeugdigen Polim, Potjet Áféla (zie geslachtlijst der Polims) is de jongste broeder van den tegenwoordigen Radja van Gedong Tongkoe Radja Hitam ; zijn oudste broeder, de afgetreden Radja van Gedong kwam, op grond van een door hem gezworen eed, nimmer in aanraking met het bestuur en is de hoofdsteun van de sabelbenden in de Paséstreek, die onze vestiging te Telok Semawé en onze bondgenooten inzonderheid Tjoenda en Bajoe voortdurend bedreigen. Hij was de voonaamste raadgever van Panglima Polim doch keerde naar zijn land terug toen wij verder de XXII moekims binnendrongen.

Alèm noemt men iemand die behoorlijk in de kitabs heeft gestudeerd. De Atjehers verklaren dat men geen alèm laat staan Oelama wordt in zijn eigen kampong. Om in zijne geboorteplaats als zoodanig erkend en geacht te worden moet men zijne wetenschap daarbuiten hebben opgedaan (S. H.)

Ali Tekoe is de oudste zoon van den verbannen T. Ba' et der VII Moekims, zie zijn geslachtslijst onder Ba' et.

Ali Teungkoe Ma' is een gering sabilbende hoofd uit kampong Dilip moekims Sibré, VII moekims Ba' ét.

Ali, T.—Pagar Ajer, is een zeer beweeglijk ons van vroeger her vijandig bendehoofd. Zijne ondernemingen zijn gericht op de XXVI moekims, alwaar hij te Tjot Madé moekim Boengtjala der IV moekims Atech eene woning had. Nu en dan verblijft hij te Teugkoe di Lengkoeng en bezoekt ook wel Lamkrak. Hij is gehuwd met eene dochter van den Imam van Longbata. Zijn grootvader T. Radja wist zicht door den sultan te doen verheffen tot Panglima der drie sultansmoekims Lhongbata, Pagar Ajer en Lamsajoen. Zijne beide oudere boeders T. Maucoer en T. Hoesin sneuvelden in den stijd tegen ons. Zyne beide jongere broeders T Nja Malim en T. Radja alias T. Abas treden als onderbendehoofden op. Zie geslachtslijst.

T. Radja Panglima der III moekims Longbata Pagar Ajer en Lamsajoen.

T. Tjoet Ding†

T. Banta†

T. Tjoet Moed†

T. Dalam†

T. Tjoet Bintang†

gesneuveld in den strijd tegen ons,

- T. Moncoer*
- T. Hoesin*

T. Ali verbitter de vijand gehuwd met eene dochter van den imam van Longbatah Nja Neh.

beide onder bende-hoofden,

- T. Nja Malim.
- T. Radja alias T. Abas

T. Naj Lehag

T. Rajoet.

T. Nja Radja

dochter

Aloë zijn zijtakken of plassen van kroeëngs bij lagen waterstand door min of meer droge plekken van dezen gescheiden. Ook wel kreek (S. H.)

Amat ketjik van Minasah Kemoedoi moekim Sibré is een klein bendehoofd.

Amat Tekoe broeder van den gesneuvelden ketjik Bintang van Lamloempoer VI moekims is een klein in Lepong rondzwervend bendehoofd. Zijn Panglima heet Pang Neh.

Amil's zijn in Atjeh de teungkoe's menasah, die de inning en de verdeeling der djakeuët op zich nemen. Gewoonlijk geschiedt de inning op last van den Oeleebalang en regelt deze ook de verdeeling (S. H.)

Amin ketjik van Lampoe oe IV is onderbevelhebber bij T. Oemar en laat thans een woning bouwen te Blang Mè (Lhong).

Ampon noemt men het in het openbaar vergiffenis vragen van een schuldige. Voorts bezigt men dit woord na het aanspreekwoord waarmede men zich tot hooge

personen richt b.v. Oelebalangs en voorname imam's (S. H.)

Andjong. Teungkoe is het thans meest geeerde graf van Atjeh in kampong Pelangahan van den in 1782 overleden Said Aboe Bakar bin Hoesain Bilfaqih. Hij is onder den bijnaam „Andjoèng" bekend, wijl hij bij zijn leven een huis bewoonde, dat zich van de naastbij gelegene door een „andjong" (bijgebouw) onderscheidde. Onderscheidene geloften worden hem gewijd en op zijn graf vervuld. Eene bizondere groote kondoeri Môlòt wordt in het bedehuis bij dit heilige graf gegeven op den Môlòt dag zijnde den 12e Rabioel Awal het geboortefeest van nabi Mohammad. Ter eere van de vrouw van Teungkoe Andjong wordt mede een groot kandoerifeest gegeven op den 18en Radjab, haar sterfdag in het bedehuis (deah) bij zijn graf. Zij is omstreeks Mei 1820 overleden en was eene dochter van een saijid uit het geslacht Aidid. Ter bestrijding der onkosten voor de jaarlijksche kandoeri's van Teungkoe Andjong zijn door de voormalige sultans eeinge rijst-

velden wakaf gemaakt. Op het graf van Teungkoe Andjong worden jaarlijks 3 kandoerifeesten gegeven:

1e Op den 12den Rabiel Awal (zie boven)
2e op den 27st Radjab
3e In den nacht van den 14e Ramalan (S. H.)

Aneu" kind, jong, pitje

_____agam. Zoon

_____djamée zie djameè

_____galóng voormalige verblijfplaats der Polims, later het hoofdkwartier van wijlen Teungkoe Mat Amin Tiró.

_____glé Teungkoe, is een zeer bemiddeld klein bendehoofd te Lamkrak verblijfhoudende. Hij is een leerling van Teungkoe Lamoerit (zie aldaar)

_____inong, dochter.

_____meuih (kinderen van goud di van eigendom) zijn kinderen geboren uit het huwelijk van een vrijen Atjeher en een slavin. De Atjehsche adat behandelt hen als vrijen, alleen om hunne afkomst worden zij

met bovenvemelden naam aangeduid. doch een of twee geslachten verder geraakt die benaming in het vergeetboek S. H.)

Paja Tergkoe. afkomstig van Lambada XXVI moekims was de ontginner van het landschap Tandjong Semantoh ter Oostkust van Atjeh en later één der leden van den raad van VIII te Penang, die aanvankelijk het verzet in Atjeh tegen ons gezag medeleidde. Meer bekend is zijn zoon T. Athan die in 1883 te Olehleh sneuvelde.

Rawa meu" ikoe noemt men minachtend de lieden uit het landschap Rau (S.W.K.) afkomstig (S. H.)

toenong kroeëng noemt men de bewoners der XXII moekims, die er zich op beroemen dapperder te zijn dan die der beide overige sagi's waarom men een held ook wel eens aneutoenong kroeëng noemt ; een zoon van den bovenloop der (Atjeh) river (S. H.)

Arab Pang een lastig zeer beweeglijk van ouds reeds bekend klein bendehoofd afkomstig van Tjot Sajoeng V moekims Montasik.

Aroen Teukoe, geboren te Melaboeh en gesproten uit het kedjoeroean geslacht aldaar voegde zich bij zijn familielid T. Oemar en fungeert thans als diens hoofd-panglima prang. Hij is ondernemend en stout. Zie hier zijn geslachts lijst.

BROEDERS.

Po Rahman
1e kedjoeroean van
Melaboek

T. Tjoet Mat

T. Pedir

Mohamad Said
2e kedjoeroean

T. Aroen

T. Ali Tjihik toeha 3o id

Tjoet Mahani moeder
van T. Oemar

Athem (Hasjim) Toeankoe. is de oudste en ons gezag het meest vijandige der vorstentelgen, voorheen vooged van den Pretendent Sultan Toeankoe Mohammad Daoed, met wien hij na de inname van Indrapoeri in 1879 naar Kemala vluchtte hem tot verblijfplaats aangewezen door Bintara Kemangan Potjoet Osman, van waar hij in December 1894 verdreven werd door de federatie VI bij hun optreden tegen zijn gewezen pupil. Hij vestigde zich toen te Rebeé in de woning die naar men zegt aldaar gebouwd is door Soeltan Makota Alam Iskander Moeda, huwde er zijne dochter Retna Kemala uit aan Panglima Polim Mohamad Daoed die hun in de moekim Padang Tidji te Padang Gahan der moekim VII eene woning aanwees, waarheen hij sedert verhuisde en verbleef Hij nam nimmer een werkdadig persoonlijk aandeel in den strijd tegen ons, doch bepaalde er zich toe dien uit de verte aantewakkeren. Hij maakt door zijne taalkennis en kennis van de kitabs eene uitzondering op de vorstentelgen wier aandacht wordt ingenomen door hanen rammenvechterijen, vrouwen, wapenen enz ; zie verder geslachtslijst.

Sultan Aliddin Mohammad Sjah Djohan
1785—1795

jongste zoon Toeankoe Tjoet

Toeankoe kadir

oudste zoon Toeankoe Hasjim

zuster Radja Langsar

Nja Tih. gehuwd met Habib Rajoet Oeleebalang van Madjapahit.

Toeankoe Ibrahim

Adja Poan zuster v. Toekoe Brahim Tibang

Radja Kemala

Retna kemala gehuwd met Panglima Polim in1895.

Ateuë" is een moekim van de VII moekims Ba-ët behoorende tot de IV Lamkrakmoekims.

———— ook een Oeleebalangschap in de XXVI moekims bestaande uit de IV moekims Ateuë", Melajoe Oelee Grepong en Boengtjala.

Ateuë" Tekoe. aldus betitelt men meer in het bizonder den imam Oeleebalang der IV moekims Ateuh van de XIII moekims Oleh karang der XXVI moekims zijnde Ateuë", Melajoe, Boentjala en Oelee Grepong. De eigenlijke Imam Oeleebalang een zwakke persoonlijkheid zoowel van geest als lichaam en bijna blind week in 1895 uit naar de V moekims Montasik, waarop zijn broeder T. Tjoet met het bestuur werd belast. Deze verliet onze zijde bij den afval van T. Oemar, doch onderwierp zich weder den 22en Juni 1896.

Geslachtslijst der Oeleebalangs van Ateuë".

T. Banta.

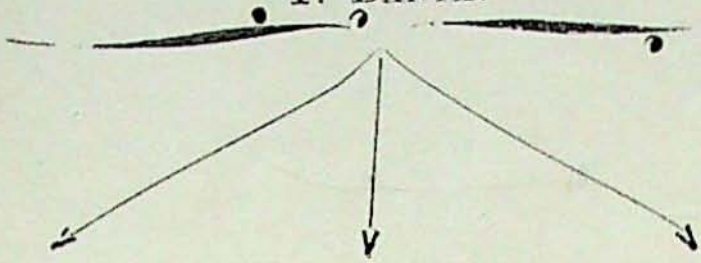

T. Machmoed eigenlijke Imam Oelee-balang.	eene dochter gehuwd met den Imam van Lamrabo	T. Tjoet

Atjeh, hieronder verstaat men in engeren zin „Groot Atjeh" de kern van het Atjehsche rijk.--

Dit laatste is samengesteld uit Groot Atjeh en de onderhoorige landschappen ter West. Noord-en Oostkust van Atjeh en strekt zich langs de zeekust uit van af Oedjoeng Patikala tot aan Oedjoeng Panteh Kerma. Onder Groot Atjeh verstaat men het gebied langs de zeekust van af Kloeang tot aan kwala Lengah en binnen's lands de lijn die beide punten vereenigt en over Reung Reung Pantja en Djanthoi

loopt. De drie provinciën, waarin Groot Atjeh verdeeld is, zijnde de XXVI, XXV en XXII Moekims vergelijkt men met de hoeken van een drichoek en heeten de die drie confederatiën daarnaar de lhee sagoé Atjeh —

B

Ba'et een moekim van de VII moekim Ba'et, alwaar de Oeleehalang zelf het gezag voert.

Ba' et Tekoe is van Iran (Perzie) afkomstig. Zijn voorvader Abdul Rachman kwam als handelaar in Atjeh en huwde de dochter van den imam van Ba'et. Door de vriendschap hem betoond door den toenmaligen Panglima Polim wist hij zich tot Oeleebalang der VII moekims Ba'et optewerpen. Deze omstandigheid n.l. dat de Ba'et's van vreemde afkomst zijn is oozaak dat zij in de VII moekims buiten de moekim Ba'et weinig gehoorzaamd wôrden. Zwager van Habib Abdurachman, die met

zijne oudste zuster en van Sultan Machmoed, die met zijne jongere zuster was gehuwd, nam hij van af het begin van den Atjeh oorlog aan het verzet deel. Eerst na den val van Ana' galoeng kwam hij den 14en October 1878 in onderwerping. Bij Gouvernements besluit dds 11 December 1878 No. 11 werd T. Ba'et, die onder het sultanaat den titel voerde van Imam Moeda Setia Radja, benoemd tot oeleebalang der VII moekims Ba'et onder den titel van „ Setia Maharadja." Zijn dubbelzinnig gedrag bij de gevechten in zijn gebied (in zijne woning werden de gewonden uit die gevechten verpleegd) en zijne verschillende tekortkomingen gaven aanleiding hem 8 Mei 1878 in zijne woning te arresteeren en de 30 Juli naar Banda te verbannen. Den 18e October 1884 keerde hij van ballingschap terug door de voorspraak van Gouverneur Demmeni, dien hij als Militairen Commandant van de Molukken had voorgespiegeld den weg te zullen wijzen tot bevrediging van Atjeh, doch waarvan natuurlijk niets kwam, omdat hij daartoe noch het gezag noch de bekwaamheid bezit.

Als waardeering zijner diensten in zake de uitlevering van Mevrouw Hansen van het S. S. Hok Canton bewezen, werd hij 15 Januari 1888 begiftigd met de gouden medaille met halsketting hoewel hij 't noodige van de afkoopsom aan T. Oemar betaald, had genoten. Allengkens begon hij minder in aanraking met het bestuur te komen en werd hem dientengevolge ook zijne bezoldiging sedert April 1890 niet meer uitgekeerd. Na de vermeestering van Anagaloeng op 3 December 1893 begon hij weder bij te draaien en verklaarde hij het bestuur voor rust en orde in zijn gebied in te staan waarop hem tot handhaving daarvan vivres en opium voor 60 man werden toegezegd ter bezetting der 3 posten Blang Tjoet, Tapoeroi en Tjot Lepong. Hij richtte echter slechts de 1e post op die bezet werd door zijn schoonzoon T. Hasjim Sibrew. De weinig betrouwbaarheid der bezetting gaf aanleiding deze post reeds 1 Januari 1894 door onze troepen te doen bezetten. Nadat Blang Tjoet door het bezetten van Senelop overbodig was geworden, verzocht T. Ba'et een post te mogen

bezetten te Djoebada westwaarts van Mesdjid Ana' Bateé doch deze post viel 3 Mei 1894 in handen der vijandiggezinden onder omstandigheden die een duister licht werpen op T. Ba'et's gedrag, terwijl zich in zijn gebied de vijandiggezinden al meer en meer nestelden en hij sedert medio Juli 1894 niet meer met het bestuur in aanraking kwam T. Ba'et is iemand, die altijd veel belooft en veel vraagt maar weinig in ons belang doet, hoogst onbetrouwbaar is en belang ziet in de voortduring van het verzet. Bij den tocht door de VII moekims naar Indrapoeri en Gelèiëng $^{23}/_{27}$ Augustus 1896 meldde hij zich na oproeping en werd toen wegens het ondervonden verzet in zijn gebied den 6en September 1896 ter verbanning naar Batavia opgezonden. Hij voerde als Oeleebalang het gezag over de VII moekims Ba'et, zijnde Lamtengah, Ateuë" kroeng Ma", Lamkrak, Lamleu, Ana" Bateè Sibrew, Ba'et Lamara Loethoe, Ana" Glè en Djèro. Zie hier zijn geslachtslijst.

T. Imam Ba'et Setia Radja „Nja' Radja"

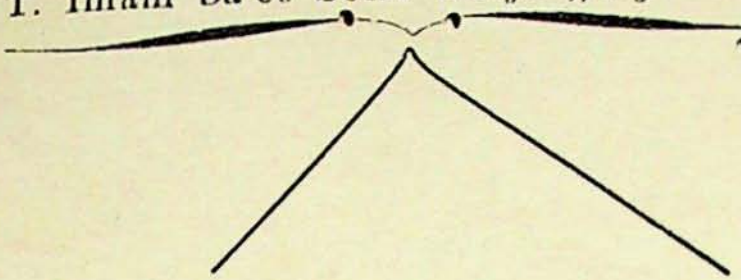

T. Imam Moeda Ba'et Setia Maharadja „Nja Raman"

T. Tjoet Machmoed Lamtengah

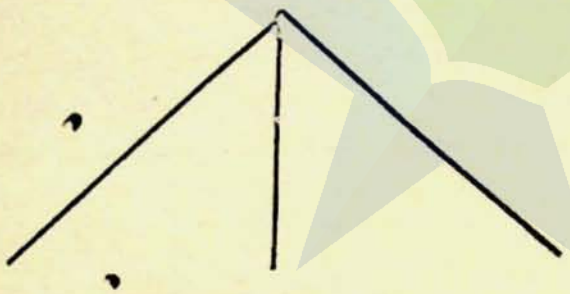

T. Ali

T. Radja Pagoi Ajer.

T. Rajoet

Balé Kapala, afkomstig uit Soemit (5 moekims Montasik) is een raadsman van den Oeleebalang van dat gebied T. Tjihik Rajoet kampong Baroe. Hij is sluw en vol listen en streken.

Banda Atjeh hoofd-of handelstad van Atjeh. Als adjectief beteekent het steedsch beschaafd wereldwijs (S. H.)

Bangtha beteekent stam of geslacht en vindt men van dat woord gewag gemaakt in de uitdukking „de zeven kawoms of bangtha's", waaruit men beweert dat' Atjehsch volk zou zijn samengesteld, doch waarvan de Atjehers zelven de verklaring niet kunnen geven (S. H.)

Bangthat noemt men iemand die zijne voornaamste godsdienstplichten verzuimt waartenemen en wereldsch of lichtzinnig is (S, H.)

Banta noemt men den hoofdhelper van den Oeleebalang in zijn gebied, om zoo te zeggen zijn rechterhand en fungeert als zoodanig één van zijne jongere broeders of verdere naaste bloedverwanten (S. H.)

Banta Imam van Ateuë der VII moekims Pa'et is een aanhanger van T. Tjoet

Kerkoen waaruit zijn gebied is samengeteld ieder hunne eigene Oëleebalangs hebben.
Zijne geslachtslijst volgt hieron

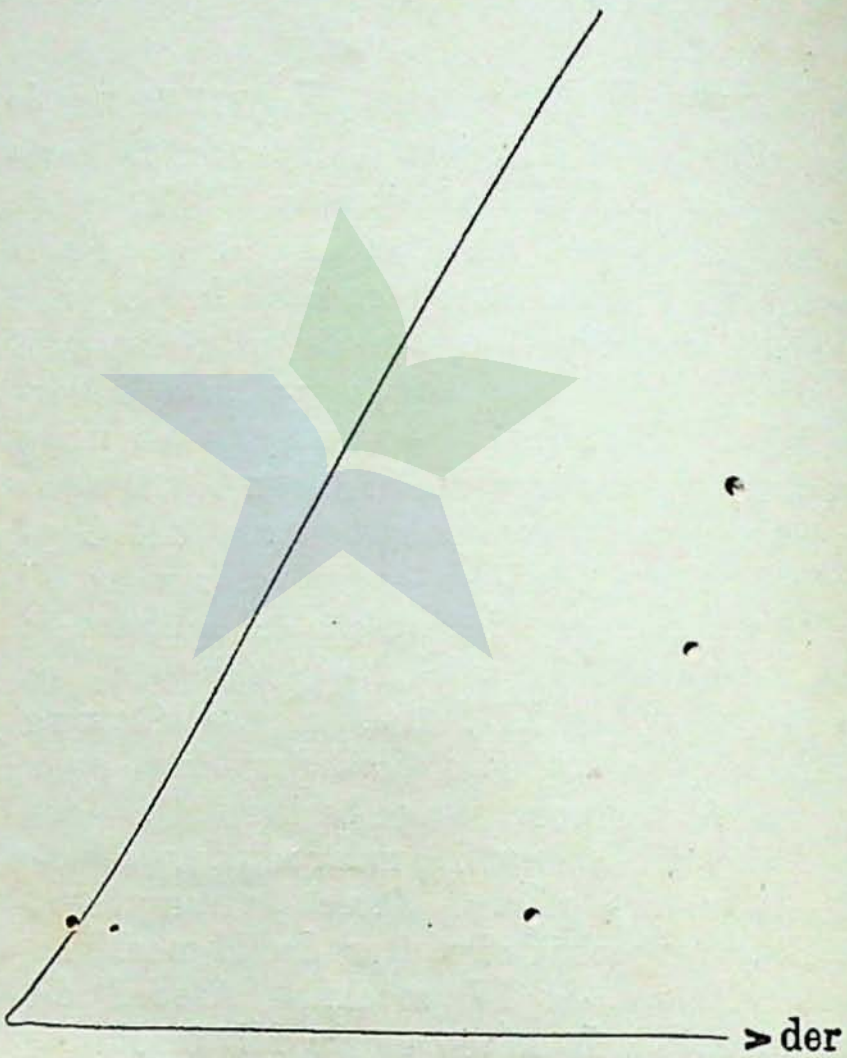

T. Tjoet Merah Panglima Sagi der XXVI Moekims.

T. Tjoet Hadji 1e Panglima Sagi over de XXVI moekims

T. Lamreung Tjoet Amat 2e Panglima Sagi der XXVI moekims.

T. Tjoet Ita

Tjoet Ti

T. Tjoet Mohammad.

T. Tjoet Lamreung vermoord in Pedir in 1882.

T. Banta gehuwd met eene dochter van T. Ne's Meraksa en eene dochter van wijlen T. Moeda Rajoet.

Tekoe Tjoet van Ana" Paja Oeleebalang der IV Moekims Lho' Nja.' Roeë, Lam-Lhom en Lampoe-oe, die in den soeltanstijd geen Oeleebalang hadden doch wier imams direct onder den Soeltan stonden. T. Tjoet Banta de eerste door ons aldaar aangestelde Oeleebalang is een weining beteekenende, onvoortvarende en trage persoonlijk heid, wiens streven steeds geweest is eigen voordeel te behalen. Invloed of gezag in zijn gebied bezit hij niet. Zie

> hier zijne geslachtslijst.

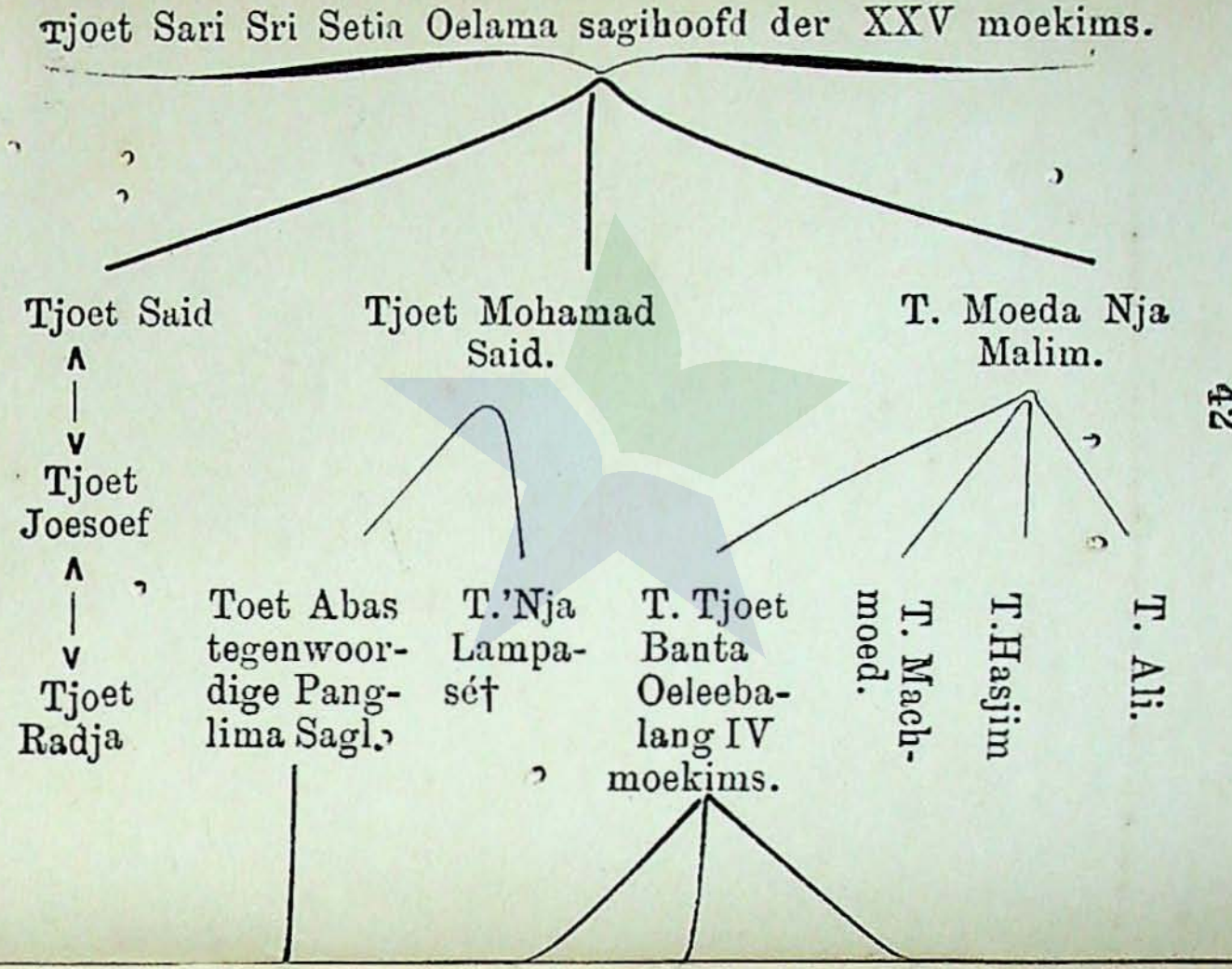
Tjoet Sari Sri Setia Oelama sagihoofd der XXV moekims.
Tjoet Said
Tjoet Mohamad Said.
T. Moeda Nja Malim.
Tjoet Joesoef
Tjoet Radja
Toet Abas tegenwoordige Panglima Sagl.
T.'Nja Lampaseé†
T. Tjoet Banta Oeleebalang IV moekims.
T. Machmoed.
T.Hasjim
T. Ali.

T. Radja Machmoed.

T. Tjoet Rajoet.

Tjoet Manja gehuwd met Toeankoe Machmoed.

Tjoet Intan.

Baroh met dit woord duidt men in het algemeen de benedenlanden aan (S. H.)

Batée kawom dja of To' Batée, één der 4 Stammen waarin het Atjehsch volk verdeeld is.

Beb Tengkoe is een zoon van den befaamden in 1890 overleden Tengkoe Sech Saman di Tiro en een broeder van den op 29 Juni 1896 gesneuvelden T. Mat Amin Tiro. Dit geestelijk geslacht heeft tot stamvader een van de bedevaart teruggekeerden Javaan, die te Pedir aanlandde en in den omtrek van het gebied van de Mesdjid Raja aldaar door den Soeltan bekleed werd met de macht om huwelijken te sluiten en te onbinden (nikah-pasah). Hij huwde te Kliboet en werd toen betiteld als Tengkoe Pakeh kliboet. Zijn zoon Tengkoe Oebet (= de kleine) zond hij naar Tiro Tjoemboek om aldaar in den godsdienst onderwezen te worden (mengadji). Tengkoe Oebet huwde te Tiro Tjoemboek en keerde niet meer naar Pedir terug, omdat het ambt van zijn vader, die wegens hoogen ouder

dom zijne vervanging had gevraagd door den soeltan geschonken was aan den echtgenoot zijner oudere zuster Tengkoe Sindri (Sindengreng), iemand evenals de toenmalige Soeltan van Bugineesche afkomst en van de bedevaart mede in Atjeh terecht gekomen. De zoon van Tengkoe Oebet was de befaamde Sech Saman, die godsdienstonderricht genoot van Tengkoe Tjihik Mat Amin van de Deja Tjoet te Tiro Kemangan. Sech Saman huwde te Garoet met Tengkoe Toean. eene Javaansche van afkomst en toen dit huwelijk kinderloos bleef met zijne nicht te Tiro Tjoemboek Zie hier zijne geslacht

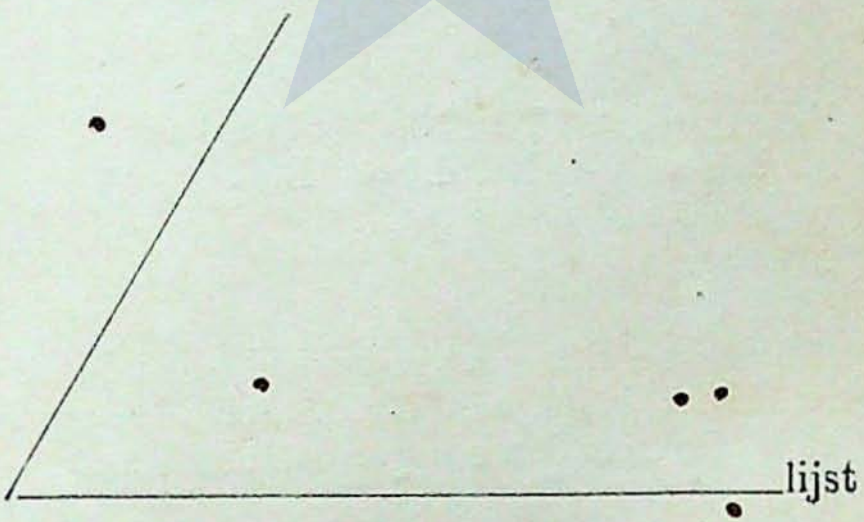

Tengkoe Pakeh Kliboet.

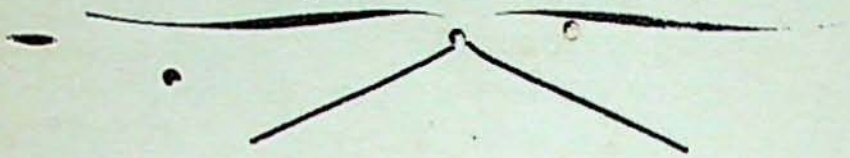

dochter gehuwd met Tengkoe Sindri.

Tengkoe Oebet Tiro Tjoemboek.

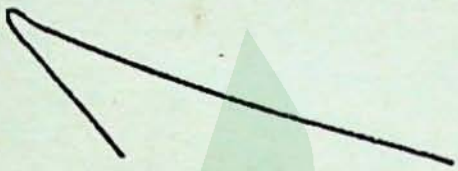

Tengkoe Seeh Saman

Tengkoe Panteh Radja.

Tengkoe Mat Amin gesneuveld te Anagaloeng.

Tengkoe Ma'id.

Tengkoe Beb.

Tengkoe Beb hoewel bekend staande als schrander munt niet uit als schriftgeleerde en is niet meer dan een gewoon bendehoofd.—

Bibeuëh noemt men een gebied of ook personen vrijgesteld van allerlei drukkende lasten en verplichtingen. Een gebied dus dat een vrijheerlijkland is en personen, die een zeker vrijheerschap aan hunne afkomst of persoonlijke beteekenis te danken hebben (S. H.)

Bila is de op Atjeh heerschende gewoonte waarbij in gevallen van moedwilligen doodslag of verwonding aan de erfgenamen van den verslagene of bij verwonding aan dezen zelf het reeht op weerwraak wordt toegekend. Bilazaken worden in den regel afgedaan buiten eenige bemoeinis der territoriale autoriteiten alleen onder leiding der panglimas kawom of geslachtshoofden en zijn alle leden der kawom ter zake solidair aansprakelijk. Weet het beleid der Panglims kawom of de drang der gezaghebbers de veete te voorkomen en de beleedigde partij tot aanneming van den bloedprijs te bewegen, dan acht de schuldige, indien hij hem niet betalen kan zich gerechtigd tot het eischen van bijdragen van alle gegoede kawomgenooten of in-

geval hij tot de drie verbonden kawom's behoort, van alle leden dier 3 stammen. De gewoné bloedprijs wegens doodslag is $500. Zie verder „diët" (S. H.)

Bin Tekoe zwervend bendehoofd, afkomstig van kampong Blang Sekeh, moekims Silang 9 moekims Toengkoep. Zie zijn geslachtslijst hieronder.

T. Ali Blang Sekeh.

afstammeling van den Pangoeloe kawal van het geslacht der Potjoets

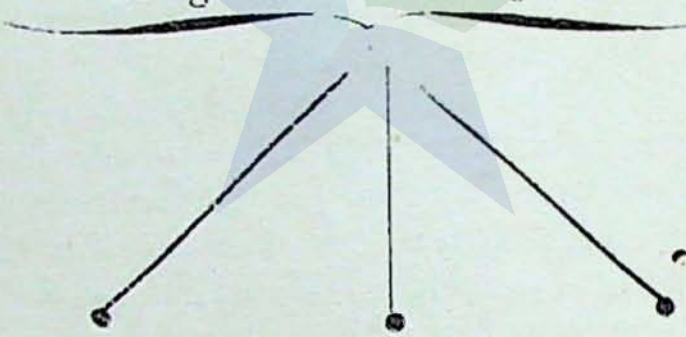

T. Bin gehuwd met Nja' Neh uit het geslacht der Imams van Silang zie T. Sabil.

T. Sandang gehuwd met de dochter van T. Makam broeder van T. Bintara Gigiëng

Nja Miram weduwe.

Bitaj Tengkoe di, het graf van een hierige in de kampong van dien naam, die volgens de traditie tot de werklieden behoorde door den Turkschen Soeltan voorheen naar Atjeh gezonden om aldaar onbekende bedrijven te onderrichten. Deze onderwijzers ni Sejrie afkomstig vestigden zich nabij den Dalam en werd deze vestiging ter herinnering aan hun vaderland Betal verkort uit Betalmagdis—Jerusalem, genoemd. [S. H.]

Blang noemt men een complex van bijeen gelegen rijstvelden [oemong].

Boengtjala zie Atenë.

Brahim Tekoe, eene lid van het Oeleebalangsslacht der V moekims Montasik, een onzer onverzoenlijkste vijanden neef van den tegenwoordigen Oeleebalang T Rajoet Tuhik Kampong Baroe, gehuwd met Poetri Boeleun dochter van den vorigen Oeleebalang T. Moeda Lemaa. Zine vijandige houding was een gevolg van het bij ongeluk doodschieten van zijn broeder, T. Doelah door eene partrouille van Panteh karang. Zie hier zijne geslachts

lijst

T. TJIHIK KAMPONG BAROE TOEHA,

T. Raman gelar T. Tjihik Kampong Baroe.

T. Ali alias T. Sibrê.

T. Moesa

T. Aboe

T Moeda Sleman

Tjoet Po Dalam

T Rajoet de tegenw: Oelebalang

T. Mad Oesoef

T. Oen

T. Djawa

T. Mad.

Océan Indien
T. Djawa
T. Mad.

T. Brahim. A

Pleng.

T. Oebet of
Husan.

Tjoet Po Boelem
gehuwd met haren
neef T. Brahim van
Telok Kroet.

Brahim Tengkoe Chatib is een zoon van wijlen den ons goedgezinden Tengkoe Sjech Marahaban [overleden in 1885] en vervult de betrekking van chatib in de Mesdjid Raja. Hij is gehuwd met eene dochter van den broeder der moeder van Radja Hitam, Wd. Oeleebalang VI moekims. Hij munt uit door degelijke kennis maar niet door geleerdheid en is ons gezag gunstig gezind. Hij is een fatsoenlijk Atjeher, eenvoudig en zich niet op den voorgrond-stellend en zich niet inlatende met kuiperijen.

Brahim Tiban Tekoe is de zoon van den befaamden Oeleebalang soeltan T. Nja Abas Lamgoegoeb. Bij zijne onderwerpéng werd hij als gouvernements Oeleebalang erkend. Zie hier zijne geslachts

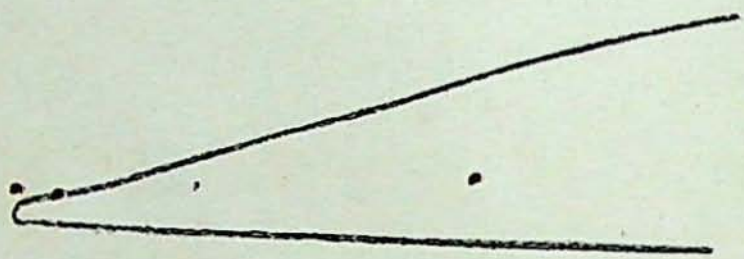

lijst.

T. Nja' Abas Lamoegoeb Oeleebalang Soeltan onder soeltan Ibrahim en Banda der XIII moekims Toengkoeb

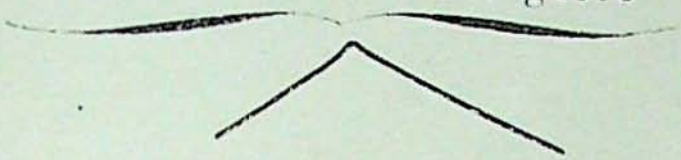

Adja Poan gehuwd met Toeankoe Athem.

T. Brahim gehuwd met eene zuster van T. Tjoet Toengkoeb

Retna kemala gehuwd met tegenwoordigen Panglima Polim.

Radja Kemala.

Bijzonder geunstig schijnt hij ons gezag niet gezind te zijn, althans hij was de voornaamste bewerker van T. Tjoet Toengkoebs afval en is overigens vrij wel verslaafd aan opium. Waarschijnlijk spoorde hij tot dien afval aan om meer gezag in de XIII moekims Toengkoeb te kunnen uioefenen.—

C

Chalifah noemt men den geestelijken stedehouder van den stichter eener mijstieke orde [tariqah] [S. II.]

D

Da of da po is het aanspreekwoord voor vrije slavinnen [S. H.]

Daboih, daboes, deboes of gedeboes spelen zijn die deels op hijsterie en suggestie, deels op goochelarij berustende spelen waarbij de zelfverwonding een belangrijke plaats inneemt en die zich tooien met den naam van den grooten heilige der mijstieke orde Rifaci. Een ijzeren priem pleeg daarbij dienst te doen als voornaamste verwondings werktuig [S. H]

Dagang oereuëng dagang=vreemdeling worden in Groot Atjeh zonder nader bijvoëging de klingaleezen genoemd.

Daja is de naam van een der zuidelijke nederzettingen van Groot Atjeh, waarvan het zelfbesturend hoofd den titel draagt van T. Hakim.

Dalam verblijfplaats van den Atjehschen vorst door ons onjuist Kra'on genaamd.

Dalem zie adoeën oudere broeder.

Daoed Tekoe is Imam van Silang, een moekim behoorende tot de IX moekims Toengkoeb. Hij is ons gezag gunstig gezind en was een vijand van T. Nja' Makam voor wiens verrassing hij de noodige aanwijzingen deed. Zie zijne geslachtslijst onder T. Sabil.

Daoed Tekoe Balohan getiteld Panglima Moeda Setia is hoofd van het districtje Balohan op Poeloe Weh. Hij geniet f 50 - smaands bezoldiging in zijne vroegere kwaliteit van vertegenwoordiger van het Gouvernement op dat eiland. Door zijn zucht om zich meer gezag aan te matigen, kwam hij vroeger nog al eens in conflict met wijlen T. Nja Makam, overigens is hij een getrouw aanhanger van het Gouvernement. Zijn vader was Oeleebalang sultan. —

Daoed Tengkoe Hadji te huis behoorende te Gleieng behoort onder de vertrouwelingen van Panglima Polim. Hij is slim en heeft nog al invloed maar is reeds bejaard.

Dar al harb noemt de Mohamedaan het gebied dat men door overreding of geweld tot dar-al islam moet maken.

——————islam het gebied der heerschappij van den islam. [S. H.]

Daroj is een moekim van het Oeleebalangschap der III moekims Daroj, Djempit en Lamara, waarvan Oleebalang is T. Panglima Nja Bintang en Imam van de moekim Daroj T. Gies,, wiens oudere halfbroeder het bekende bendehoofd T Rajoet is.

Datò is de titel der Maleisch Atjehsche adathoofden ter westkust van Atjeh.

Déah is een kampongsbedehuis op een verhoogd steenenfundament, dat van boven

gepleisterd is en waarop het houten gebouw staat. Het voorziet in dezelfde behoefte als de meunatha. In de nabijheid staat dikwijls een balé d.i. eene overdekte verheven zitplaats, dienstdoende als hulpgebouw daarvan of mannenverblijf. [S. H.]

Déëla'=voorspoed, geluk, luidt het bevestigend antwoord op eene vraag bevel of mededeeling des soeltans en is een zijner zeven preragatieven. Het beteekent zooveel als„ Ja Uwe Majesteit" [S. H.]

Die¨t, bloedprijs, noemt men de verzachtende instelling voor de bloedwraak, Zij bedraagt wegens doodslag van een man $500. —Bij het opleggen van den bloedprijs wordt het Moslimsche tarief gevolgd. Bij doodslag wordt zelden de dieët aangenomen maar is men op weerwraak bedacht. De schuldige vlucht dan gewoonlijk uit de boven naar de benedenlanden of omgekeerd en geniet in den regel de bescherming der kampong welker gastvrijheid hij inroept De Oeleebalang van wien de verslagene een den onderdaan was constateert dat feit en

verklaart dat men gerechtigd is den schuldige te dooden waar men hem in handen krijgt. Sterft de bila schuldige een gewelddadigen of natuurlijken dood dan is de zaak uit [S. H]

Dikir noemt men de koranrecieten, die vaak in de meunasah plaats vinden bij viering van een of andere plechtige gebeurtenis. [S. H.]

Dina of ontucht noemt men het misdrijf van sexueelen omgang tusschen 2 personen, die niet in de verhouding van man en vrouw of van Heer en slavin tot elkaar staan. Dina is in Atjeh aan de orde van den dag, terwijl bestraffing er van uitzondering is. Vele hoofden bedrijven dina met de dochters van den minderen man en weten de zichtbare gevolgen meestal te voorkomen of te vernietigen, hetzelfde geschied door lieden die met vrouwen van hun eigen stand meestal balée d.i. veduwen of gescheiden vrouwen] verboden omgang hebben. Dina met getrouwde vrouwen is ook alles behalve zeldzaam. Bestraffing komt in tweeerlei vorm voor :

1e wraakoefening der beleedigde partij [echtgenoot, vader, broeder enz der vrouw, met wie de verboden omgang plaats vond], waarbij deze den aanrander der eer van zijn huis kan dooden mits hij door een „tanda" bewijzen kan dat het feit heeft plaats gehad. Wordt echter tevens niet de schuldige vrouw gedood dan stelt de beleedigde zich bloot aan bloedwraak, tenzij de tegenpartij de zaak liever voor den Oeleebalang brengt, die dan aan die vrouw de adatstraf van het „tjeukie" zijnde de dood door verworging en verdrukking laat voltrekken.

2e Bestraffing van het misdrijf door de Oeleebalangs zonder dat iemand zich beklaagt, het geen zij doen minder in het belang der openbare orde en zedelijkheid doch meer ten bate hunner private kas Dit geschiédt vooral bij zwangerschap eener ongetrouwde vrouw De bewerker wordt dan opgespoord, met de vrouw beboet en in het huwelijk verbonden en bij onvermogen om de

boete te voeds volden zij beiden als bedienden zonder loon bij het gevolg van den Oeleebalang ingelijfd [S. H.]

Dja of po dja (mannelijk koe dja of vrouwelijk nadja) noemt men zijn overovergrootvader. Dit woord dient ook als predicaat voor heilig geachte of bijzonder gevreesde voorwerpen of dieren (S. H.)

Djakeuet (zakat) noemt men de jaarlijksche Islamitische tiendebelasting van de inkomsten. In Atjeh brengt men bijna uitsluitend de djakeuët van de padi op. Zelden of nooit van goud, zilver of koopwaren en wie haar betaalt, doet dit geheel uit eigen willekeur ook wat de verdeeling betreft. De opbrengst van djakenët geschiedt nie zoo geregel als van de pirah velen leveren haar slechts gedeeltelijk anderen in het geheel niet aan den Teungkoe in waarom hij veel l zelf naar de velden gaat om de bezitters aan hunnen plicht te herinneren Dezen zonderen dan wel de kleinste bossen voor het godsdienstig d eel af en geven den Teungkoe een deel daarvan, daar zij een deel bewaren voor rondreizonde arme vreemdelingen, hadjis en bekeerlingen die zelve

daarom plegen te komen vragen.

Van de djakeuët padi keert men $^2/_8$. het deel der behoeftigen en dat der pakirs aan den teungkoe me nasah uit De Oeleebalangs laten het overige $^6/_8$ innen en keeren dat aan de sabilbenden uit wanneer en om gevraagd wordt. De djakeuët van vee komt geheel ten bate der Oeleebalangs; van goud zilver of koopwaren keert men in het geheim $^2/_8$ uit aan de Teungkae menasahs' en het overige aan de sabilbenden en doet men dit om den Oeleebalang buiten zijn zaken te houden. Volgens de Islamitische voorschriften behoort de djakeut onder 8 categorein van personen verdeelt te worden:

1e De auril's of inners en verdeelers, die geen vast aandeel doch een betamelijk voor hunne moeite ontvangen. In Atjeh wordt door de Oeleeb langs geind ten bate van de sabil Allah

2e De armen (miskin)

3e Behoeftigen (pakirs) wordt in Atjeh uitgekeerd aan de teungkoes menasah die zich zelven als zoodanig beschouwen.

4e Schuldenaren.

5e Arme reizigers meuthaji.

6e Ondersteuning van slaven in hunne vrijkooping, al deze bijdragen int de Oeleebalang ten ten bate van de s. bil Allah.

7e Bekeerlingen (moëallah) ook dit deel eigenen de Oeleebalangs zich toe ten bate van de sabil allah. Niem nd weigert hen echter de djakeuët van de onvertiende padi, wanneer zij zieh er om aanmelden. In Atjeh is dit een belangrijk middel van bestaan en ondernemen zij daartoe niet zelden bedelreizen.

8e Sabil Allah zijnde het deel vau de djakeuët voor den heiligen oorlog bestemd, dat bijzonder in de laatste 15 jaren de hefboom is geweest voor de toegenomen macht der Oelama partij.

De djakeuët vormde vooral ten tijde van wijlen Teungkoe Sech Saman Tiro de voornaamste bron voor zijne krijgskas (S. H.)

Djambo noemt men een hut van lichte materialen (S. H.)

Djamée aneu (afstammelingen van gasten) noemt men minachtend de maleijers van Sumatra's Westkust die van Rau, aneu Rawa en voegt daar vaak het scheldwoord meu' ikoe (gestaart) aan toe, van rawa (= staart van een vlieger) (S. H.)

Djihad (heilige oorlog) is de solidaire verplichting om door kracht van wapenen de heerschappij der moslims over alle anderen uit te breiden en houdt de persoonlijke verplichting in om een moslimsch land tot het uiterste tegen den aanval van een niet Moslimschen vijand te verdedigen In Atjeh gaat men steeds nog uit van de op geloofshaat gebaseerde leer van den djihad en wordt die er door de Oelamapartij geregeld. (S. H.)

Djinamée Atjeh noemt men de huwelijks gift, die de soeltans uit het tegenwoordige Boegineesche bij hunne troonsbestijging moesten voldoen aan de drie Panglima'- sagi. Zij werden beschouwd als de voogden over Atjeh, dat men zich als eene steeds verjongende bruid voorstelde die na

gemeenschappelijk overleg door hen werd uitgehuwelijkt. De bruidegom moest heneen huwelijksgift van 32 katis goud uitkeeren, waarwan 10 kati's $500 aan elk der voogden en 2 katis later $100 aan den kali malikoel Adil.

Djoehan Teukoe is de zoon van wijlen het niet in onderwerping gekomen sagihoofd der XXVI moekims. T. Moeda Lampath eh thans verblijfhoudende te Lamreng. Hoewel laatste volgens de adat de aangewezen rechthebbende en als zoodanig door Sultan Ibrahina Manth Sjah erkend was, huldigde de bevolking op eigen hand aldaar T. T. Tjoet Lamreung den vader van het tegenwoordig sagihoofd T. Nja Banta De Soeltan wist zich niet beter uit de gerezen moeijelijkheid te redden dan door ook dezen te erkennen. Beiden vloden bij den aanvang van den oorlog naar Kemala en eindigde T. Lamreung met zich aan ons gezag te onderwerpen, waarop hij door aanhangers van T. Lampathe werd vermoord toen hij in Pedir was om zijne familie aftehalen. Zie geslachtslijst.

T. Tjoet Merah Panglima Sagi der XXVI moekims onder den titel Sri Imam Moeda.

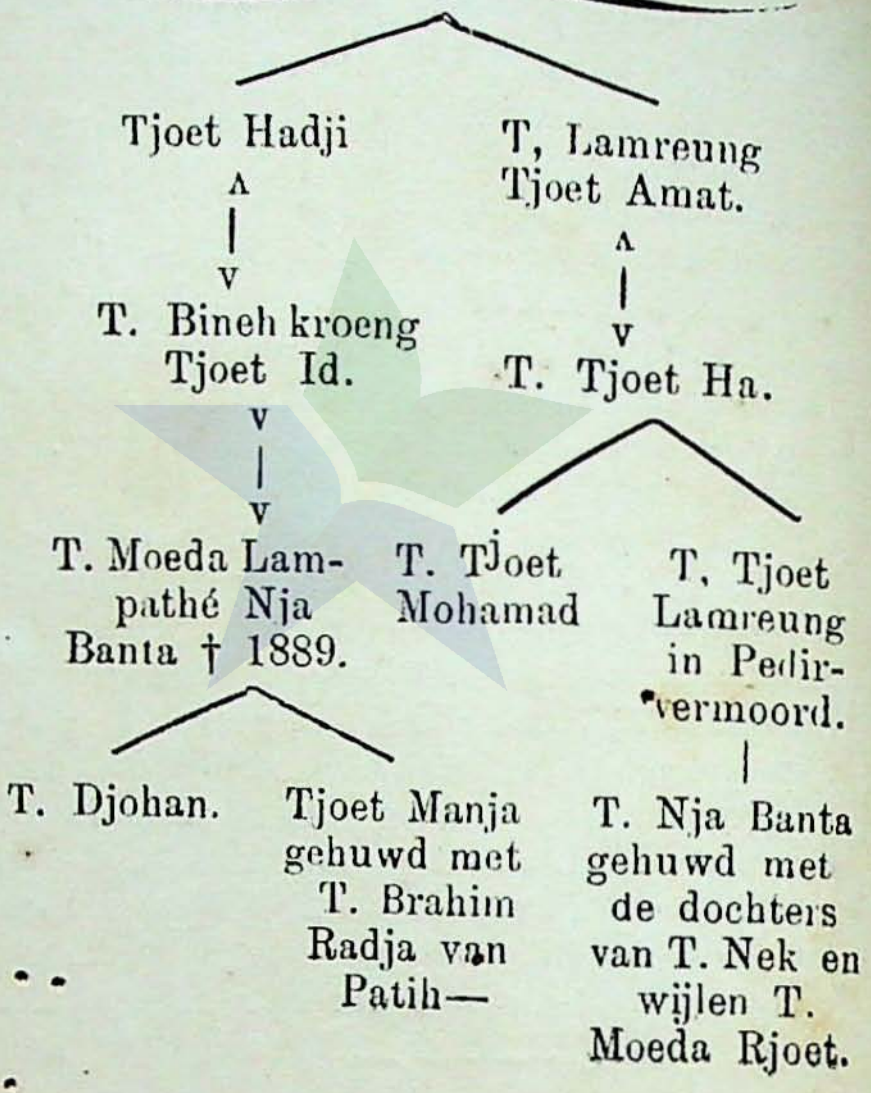

Djoehan Pahalawan alias T. Oemar in den strijd tegen ons gezag groot geworden, kwam na een schijnonderwerping in 1883, werkelijk in onderwerping in 1893 en werd na ijverige medewerking tot verdrijving der sabilbenden om onze geconcentreerde stelling met bovengenoemden titel van 's Regeerings wege begiftigd en aangesteld tot Panglima Prang besar van het Gouvernement en aanvang 1896 (Januari) erkend als Oeleebalang van het landschap Lepong. Hij verklaarde zich weder tegen ons den 29 Maart 1896 en werd den 26 April d. a. v. van al zijne waardigheden ontzet. Wij verdreven hem 23/25 Mei uit de VI en IV moekims, waarom hij naar Lepong vluchtte alwaar hij van 9/13 Augustus door ons vervolgd werd waarna hij uitweek naar Loeëng en zich ophield te Genteuët moekim Blang Me'. Hij is een stout en ondernemend avonturier en bewees dit door het afloopen van een sloep van Hr Ms. Benkoelen in 1884 en van den handelstoomer Hock Canton in 1886. Geboren te Melaboeh was het tooneel zijner ondernemingen aanvankelijk het Noordelijk deel der

Westkust, doch na zijne huwelijken met Tjoet Din dochter van T. Nanta toeha en Tjoet Meligoi, dochter van Sia Oelama, sagihoofd der XXV moekim strekte hij zijne vijandige bewegingen ook tot de 4 er 6 moekims uit. Zijne Panglimas zijn: 1e ketjik Amin van Lampoeoek, 2e Toekoe Aroen een Melaboesch familie lid van hem zie ter plaatse, 3e T. Labag. zoon van bovengenoemden ketjik Amin, 4e T. Amat broeder van den tegen ons gesneuvelden ketjig Bintang van Lamloempoer, 5e Panglima Saman, zoon van T. Lamdjameé te Naga Oembang 4 moekims, 6e Panglima Ma' Hasan zie ter plaatse 7e Panglima Gombak, 8e Pang Poelah. Als zijn voornaamste raadgever noemt men Ma' Hoesin zie; zijn geslachtslijst

T. KEDJOEROEAN TJIHIK TOEA, RADJA VAN MELABOEH.

A
|
V

Tjoet Mahani zuster van den kedjoeroean Moeda Abdurachman in den nacht van 2 op 3 Januari 1882 te Tripah vermoord, gehuwd met T Tjoet Machmoed zoon van T Nanta der VI moekims.

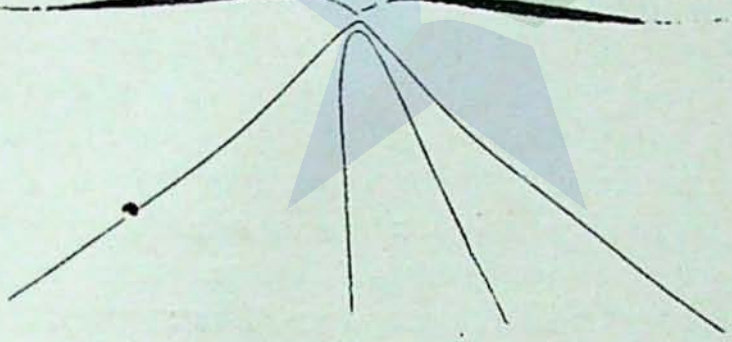

V

T. Tjoet Achmat alias T Melaboeh 1883 te Ranoi.

V

T. Poetih.

V

T. Oemar alis Djoehan Pahalawan.

V

T. Moesa.

Djoehan Tœkoe—bin Hasan is de zoon van Tjoet Manja' Tjaja dochter van den ouden Imam van Lhongbata en T. Hasan bin T. Raja in 1885 te Olehleh gesneuveld. Hij was veel met zijn gesneuvelden Oom T. Hoesin Longbata.

Djro' een moekim der VII moekims Ba'et behoorde aanvang dezer eeuw tot de moekim Lamara, waarvan het destijds rijke en energieke kamponghoofd Po Lela zich onafhankelijk verklaarde. In den omtrek van de moederkampong stichtte hij nieuwe kampongs waardoor de tegenwoordige moekim Djro' ontstond waarover thans ketjhi' Karim als Imam het gezag voert. Deze moekim is altijd in oppositie tegen den Ooleebalang geweest wegens schaking eener dochter van den Imam. De in deze moekim aangetraffen kampongs zijn:

1e	Djro,	wakil	Yoesoef
2e	Grot	„	Gam
3e	Aloen Aloei	„	Amat
4e	Oeleé Oe	„	Sahid

Doelah Tekoe is een bendehoofd in de VII moekims Ba'et. Zijn vader T. Nja Arit

was afkomstig van Redeb, V. moekims Montasik en pertoeah seneboeq [=hoofd van peperaanplantingen te Edi, alwaar hij veel geld maakte. Wegens zijn rijkdom nam T. Baid. T. Doelah tot schoonzoon.

Doelah Teungkoe verblijfhoudende te Mennatbah Lampong moekim Ateuë' der VII moekims Ba'ët is een klein bendehoofd die samenwerkt met T. Malim jongeren broeder van T. Ali Pagar Ajer.

Doeh on is in het Atjehsch de uitdrukking voor dorpsch, onbeschaafd, die men vooral jegens de bovenlanders bezigt. (S.H.)

E

Eëlia zijn heiligen van allerlei aard, zij worden ook wel „ wali" genoemd (S.H.)

Eleumêë hieronder verstaat men in het bizonder de wetenschap van hetgeen de mensch overeenkomstig Allah's door zijn laatsten gezant Mohammad geopenbaarden wil, te geloovan en te doen heeft. Maar er zijn nog een aantal andere wetenschappen, die men niet als bovenbedoelde wetenschap bij uitnemendheid beschouwen kan zoo als:

kubag wetenschap der onkwetsbaarheid zeer gewichtig voor alle Atjehers maar bovenal voor hoofden, panglima's en krijgsliepen.

peurathat wetenschap om iemands aanleg en aard uit den vorm van zijn gelaat en zijn lichaamsbouw vasttestellen.

———toeba wetenschap der vergiften (S. H.)

Eumpeè duidt eigenlijke of vrouwelijke (in het tegenwoordige spraakgebruik vrouwelijke) voorouders aan. Evenals zijne synoniemen dja en to' dient het ook tot betiteling van heilig geachte of bizonder gevreesde voorwerpen en dieren. (S. H.)

F

Farah=perloe, peureuléë of wadjib zijn de gebiedende voorschriften van den Islam.

G

Gampoeng of Mal: Kampong is de Atjehsche benaming voor een dorp de kleinste territoriale eenheid. Het kampongbestuur is samengesteld als volgt:

1e Den keutjhi' met een of meer waki's te zijner beschikking.

2e Den Teungkoe.

3n De eureung toeha.

Gathiën meutheukin noemt men de doodarme lieden.

Gendong Teukoe is de zoon van een petoea seneboeg ter Westkust Atjeh en is gehuwd met eene dochter van Hadji Nja' Deh jongeren broeder van den vermoorden Imam Hadji Bintang van Ooleé Soesoeh. Hij bezette onder T. Oemar eenige blokhuizen op de grenzen der IX moekims, verliet bij diens afval onze zijde en trad sedert als bendehoofd op met T. Rajoet Daroe en T. Kliëng.

Gendoebang is een soort van klewang.

Gléieng is één der zelfstandige Imam Oeleebalangschappen der XXII moekims. De eigenlijke Imam Oeleebalang T. Radja is er geëcarteerd door de Polim's, die zich aldaar vestigden.

Gliwang is een Atjehsche slagzwaard zouder scheede gedragen

Goendé is de titel van de slavin in coucubinaat levende met haren meester. Ook betitelt men aldus de vrouwen van zeer lage afkomst, die de echtgenooten van Toeankoe's en Oeleebalangs zijn en vrouwen, die door zulke Heeren in onwettig concubinaat onderhouden worden (S. H.)

Goendé Aneu' noemt men de daaruit voortgesproten kinderen (S. H.)

Goentja is een inhoudsmaat van 2 picols

Goereé of goeroe noemt men den onderwijzer in den Qoran, de ambtelooze of leerarende wetgeleerden, leermeesters in de leer der onkwetsbaarheid.

Gombak Panglima uit de 6 moekims is één onderkrijgsoverste van T. Oemar.

H

Ha' hieronder verstaat men recht dat men op iets heeft of hetgeen aan iemand toekomt.

_____baleé (of weduwegeld) is het recht door den man verkregen bij overlijden van de vrouw tijdens de djandji djinamèe (overeengekomen tijd van den bruidschat); om de helft van den bruidschat terugbetaald te krijgen. Was de bruidschat nog slechts ten halve betaald dan betaalt de weduwnaar eerst de ontbrekende helft, om die later als ha' baleè terug te ontvangen.

_____gantjeng zou men het waarborgrecht kunnen noemen en wordt bij schuldvorderingen die men voor de Oeleebalangs brengt in contanten of voorwerpen tot het bedrag der vordering door ieder der partijen als een deposito gestort ten teeken en waarborg, dat men zich als een lijk in de hand van den rechter overgeeft.

katib nikah of tjoepeng noemt men het recht op loon, dat het dorpshoofd volgens de adat toekomt voor het verleenen zijner onmisbare hulp bij het uithuwelijken eener vrouw zijner kampong. Dit loon bedraagt volgens de adat $ 1/4 (thamaih) doch men geeft tegenwoordig minstens $1.— (S. H.)

kitab=recht op redenaarsgeld (S. H.)

nikah=recht op huwelijksgeld (S. H.)

tjoepeng=recht op tjoepengeld, naar tjoepeng het metalen plaatje door kleine meisjes op het schaamdeel gedragen (S. H.)

pra'é is het recht den Oeleebalangs bij de adat toegekend om 10% te heffen van alle boedels door hem beredderd. (S. H.)

thabé is het voor den heiligen krijg bestemde 1/8 deel der verschuldigde djakeuet (S. H.)

_____teuleukin is het volgens de adat aan den Teungkoe toekomende recht voor het opzeggen, der teuleukin formule waarvan de bedoeling is den pas begravene voor het scheiden nogmaals de geloofsbelijdenis te laten hooren. — (S. H.)

Habib met dit woord duidt men de sajids aan.

Hadih gewijde overlevering.

_____madja overleveringen der vrouwelijke voorouders, hieronder verstaan de Atjehers allerlei traditie, die door ouden van dagen, vooral vrouwen voor ondergang wordt bewaard en die samenhangt met populaire gebruiken en bijgeloof S. H.)

Hadj noemt men de bedevaart naar Mekka.

Hadji noemt men hen, die de bedevaart naar Mekka hebben ondernomen.

Men spreekt dusdanige personen aan met het predicaat teungkoe. In Atjeh was de voorliefde om ter bedevaart te gaan voorheen groot, doch sedert de jaren van onrust en krijg verminderd, omdat de oelama's de leer verkondigden, dat men niet ter bedevaart behoefde te gaan en een even, zoo niet meer, verdienstelijk werk ondernam door deel te nemen aan het verzet tegen ons gezag. Vooral wijlen Teungkoe Sech Saman di Tiro verkondigde deze leer. Het aanzien, dat de Hadji's uitsluitend aan hunne volbrachte bedevaart ontleenen is in Atjeh gering en is de Hadji veelal niet aan zijne kleederdracht te onderscheiden. Zeer velen toch van elken rang en stand dragen in Atjeh om den rand der koepiah gewonden doeken bij wijze van tulbanden en onder de wetgeleerden zijn er zelfs, die in plaats van het nationale het Arabische model dragen, zonder den Hadji gedaan te hebben. Zeer vele Atjehsche Hadjis blijven daarentegen aan den nationalen tulband, zoowel als aan den wijden broek met het korte lendenkleed getrouw, ja velen hunner dragen den Kapiah zonder

d oek. De Atjehers hebben te Mekka wakaf-huizen gesticht om hunne minvermogenden landgenooten tijdens de bedevaart een goedkoop onderkomen te verschaffen. (S. H.)

Harab meulia soms haramlia uitgesproken is het predicaat, waarmee men den Atjehschen Sultan aanspreekt. Het beteekent „ heerlijkheid zij toegewenscht"! maar de uitdrukking heeft de kracht gekregen van het aanspraakwoord , Uwe Majesteit." (S. H.)

Haroen Teungkoe bendehoofd voorheen te Tjot Goeë met eene bende van + 20 man, de helft Lepongers, de andere helft Loöngers.

Haroen Tekoe is de zoon van T. Nja' Ah ouderenbroeder van den vroeger uitgeweken daarna teruggekeerden Imam Saidi van Lambaro Angin 9 moekims Toengkoeb. Na den dood van Imam Njá Radja was zijn jongere broeder T. Haroen de meest

rechthebbende om hem te vervangen doch werd als Wd Imam erkend. Saidi, met wien hij geschil kreeg over het heffen van pasarrechten te Lambaro die hem dat belette. Dit geschil was oorzaak dat hij zich min of meer bij de geestelijke partij aansloot en verdacht wordt het bendehoofd T. Bin aangedreven te hebben Imam Saidi in den nacht van 2 op 3 Februari 1897 te vermoorden. Zie

hier zijn geslachtslijst

T. Imam Po Amat.

T. Nja Banta. | T. Nja Ah. | T. Nja Aboe | T. Nja Him ot Bital | T. Saidi. | T. Nangroi.

T. Nja' Kamar | T. Zam Zam | T. Nja Radja | Nja Patima | T. Haroen | T. Brahim. | Nja Adjat. | T. Tjoet Manja vrouw van T. Makam Lamnga | T. Mohamad Ali

T. Mohamad Dzin | Nja Awan. | Nja Toenong.

Hareukat broodwinning Atjeh spreekwoord: Pangoelèë hareukat mongoë, de meester van alle broodwinning is de landbouw (S. H.)

Haria noemt men ter Oostkust Atjeh de beambten die de marktbelasting (adat peukan) innen.

Hasan Tekoe is een zoon van wijlen T. Moeda Sleman. Oeleebalang der V moekims Montasik. Hij is nog een jongeling waarvan weinig te zeggen valt. Zie zijne geslachtslijst onder T. Brahim Montasik.

———Tekoe is Oeleebalang van Indrapoeri linker-oever Atjeh-rivier en was een neef van wijlen den vorigen Oeleebalang T. Bintang. Hij is een weinig beteekenend man, gehuwd met de dochter van wijlen T. Ajer Alang woont te Reki en is ons gezag niet ongenegen.

Hasan Lampoepoek Habib is een arabier lang gewoond hebbende te Paloh

(Pedir), alwaar hij vrouw en kroost heeft. Ten rechte heet hij Habib Hasan Cafi, sloot zich bij de Moslimsche partij in den omtrek van Segli aan, trok in Mei 1896 met Toeankoe Machmoed naar Groot Atjeh, huwde te Lampoepoek in de moekim Montasik en trad als vervanger van Habib Lhong op en houdt zich met Habib Sjarief te kota Ba Theuë op.

Panglima een onderbendehoofd en onderpanglima van wijlen T. Nja Makam is sedert naar Kroeng Raja uitgeweken maar vertoont zich nu en dan te Lamnga.

Panglima is een ander aanvoerdervan T Oemar en de zoon van Pang-Aboe van Lamgaboes bij kedé Bieng,

Panglima Ma is Panglima Prang in de 7 moekims Ba'et en vrijbuitert in den laatsten tijd op eigen gelegenheid. Zijn onder Panglima is Pang Daoed.

Tekoe Nja' is Imam Oeleebalang van de 3 moekims Lamrabo zijnde Lamrabo, Lamth enong en Lepong, is een opiumschuiver, waarop weinig te rekenen valt. Hij verliet dan ook onze zijde bij den afval van T. Omar op 29 Maart 1896. Zijne zuster was gehuwd met T. Hoesin Loeeng Bata bij wién hij zich aansloot.—

Hatib (chatib) heet een der leden van het moskeepersoneel, die de vrijdagpreek voorleest.

Hoekom=godsdienstig recht. De Atjehers huldigen de leer, dat adat (gewoonterecht) en hoekom naast elkander moeten bestaan maar zoo dat een zeer groot gedeeltevan het leven door adatintellingen, een klein deel door de hoekom geregeld wordt. Het Atjehsch spreekwoerd zegt hoekom ngon adat han djeuët tjré, lagéë dat ngon thipeuët d.i. hoekom en adat zijn onafscheidelijk gelijk God's wezen en eigenschappen, hoewel de adat het meest zijn invloed doet gelden. De hoofden zijn de vertegenwoor-

digers van de adat: de oelama's en Teungkoe's van de hoekom. In Atjeh is ongeveer alles wat op eigendom, deszelfs verkrijging, overgang of verlies betrekking heeft door de adat geregeld, terwijl de hoekom slechts nu en dan bij wijze van versiering dienst doet. Zelfs waar dit laatste het geval is, zooals bij den verkoop van land of vee levert toch de adat ook nog haar deel aan de ornamenten (S. H.)

Hoesain, Panglima Ma—is is een klein zwervend bendehoofd uit Lam Raja in de 26 moekims,

Teungkoe is Imam mesdjid of sembajang van Djro' heeft een eed gezworen nimmer met ons gezag in aanraking te komen.

Toeankoe behoorde tot de tak der Sultans familie, die met den Sultan in onmin leefde wegens voortdurende zeeroof en in Pedir gevestigd was. Op zijn verzoek werd hem in 1882 een geldelijke toelage toege-

kend ep voorwaarde dat hij zich te Kota Radja zou vestigen alwaar hij sedert rustig bleef. Zie voor zijne familierelatiën de geslachtslijst van Toeankoe Abdul Madjid zijn halfbroeder en de ondervolgende

TOEANKOE HOESAIN.

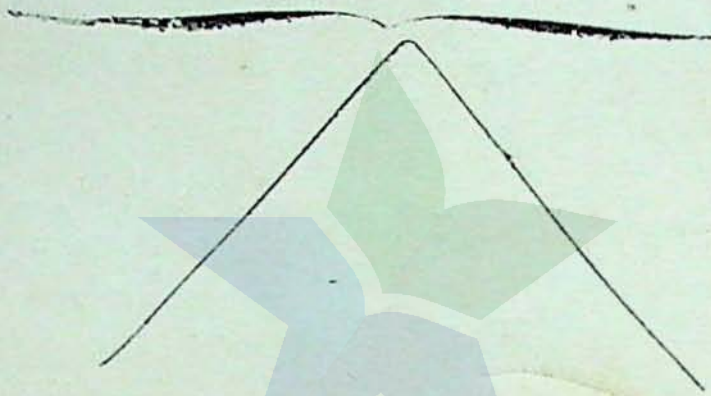

gehuwd met Tjoet Arpah zuster van T. Pakeh Solajman Pedir.

gehuwd met Tjoet Nja' Rajoet dochter van wijlen T. Malikoel Adil.

Toeankoe Zainoel Abidin geboren in 1886.

Toeankoe Solajman geboren in 1897.

I

Id Teungkoe ten rechte Mohammad Said afkomstig van Kroeëng Kalè (26 Moekims) trad op als bendehootd, hield zich voorheen op den Glé Broeë op en werkte met Habib Samalanga. Ziehier zijne geslachtslijst.

TEUNGKOE TJHEH ABAS.

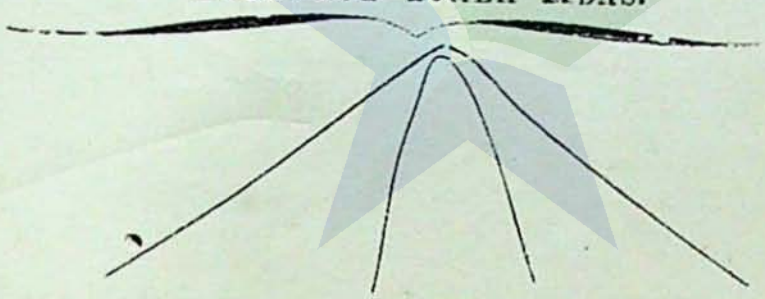

Teungkoe Hadji Moeda uitgeweken naar Lamngaõmoekim Montasik

Teungkoe Mohammad Said.

Teungkoe Seoet,

Aisjah gehuwd met haar neef Teungkoe Din.

Zijne Panglima's zijn: Teungkoe Waila van de Weskust, Pang Kasim en Panglima Mat Said.

Idjazah is de vergunning of licentie die men van een goeroe tariqah ontvangt zie tariqah (S. H.)

Ijer Alang is een der zelfstandige Imam Oeleebalang-schappen der XXII Moekims, waarover bestuur voert T. Moeda Ali te Lamkaroeng, zoon van den bekenden T. Ijer Alang, halfbroeder van T. Panglima Polim Tjoet Banta, in Maart 1896 overleden. T. Moeda Ali is ons ongunstig gezind en noemt men als raadgever van den jengdigen Polim.

Teungkoe alias T. Teungkoe Seeh Bantan, Kampong Ijer Alang moekim Gleieng betoonde voorheen als bendehoofd veel activiteit, doch steunt in de laatste jaren de oorlogspartij alleen door geld. Als bendehoofd treedt zijn zoon Nja Amat nu en dan op.

Imeum adat heet het adathoofd van elke moekim. Men heeft ook zelfstandige imeums die als Oeleebalang optreden inzonderheid in de XXVI en XXII Moekims. Hun ambtsnaam imeum (Imam) brengt hen in nauw verband met de meuth eugit, die het centrum van hun gebied uitmaakt en den daarin gehouden eeredienst alwaar zij oorspronkelijk als voorganger bij de godsdienstoefeningen optraden. Het ambt is echter spoedig geheel ontaard en zijn zij adathoofden zonder eenig godsdienstig karakter geworden (S. H.)

———sembahjang is het lid van het moskeepersoneel dat als voorganger optreden in al de dagelijksche godsdienstoefeningen en bij den vrijdagdienst (S. H.)

———peuët of kawom. Imeum peuët heet de vierde stam waaruit het Atjehsche volk zou zijn samengesteld. Deze kawom won het in volkrijkheid van de drie overige. Zie verder kawom.

Indrapatra was voorheen de groote moskee voor de XXVI Moekims en lag bij Kroeng Raja.

Indrapeuroea was voorheen de groote moskee voor de XXV Moekims en lag in de VI Moekims bij Lampagar.

Indrapoeri is de thans nog bestaande moskee voor de XXII Moekims.

Indrapoeri Is de naam eener landstreek bovenstrooms van de Atjehrivier oorspronkelijk bestaande uit 5 doch thans uit de volgende moekims : 1 Indrapoeri Ompiara, rechteroever Atjeh river ; 2 Limo; 3 Moereuë ; 4 Lheuë ; 5 Indrapoeri Riki, linkeroever Atjeh-river ; 6 Lam Ilir. 7 Sehom, 8 Lampanas. waarover 2 Oeleebalangs het bestuur voeren Over de aan den rechteroever der Atjehrivier gelegen moekims voert als Oeleebalang bestuur T. Tjoet Oempiara en over die aan den linkeroever T. Hasan Riki.

Itam T. Radja.—is een zoon van den bekenden T. Nek Imam uit de eerste expeditie dij diens overlijden in 1874 nog een knaapje. Bij den afval van T. Oemar (in Maart 1896) nam hij het bestuur over Meraksa ten genoege van het bestuur waar voor T. Neg Nja' Hamzah, die van den afval onderricht doch het bestuur daarvan onkundig latende, bij tijds verlof wegens ziekte naar Penang vroeg en verkreeg, aldaar den verderen loop van zaken afwachtende om na Oemar's verdrijving uit de 4 er 6 moekims weder terugtekeeren. T. Radja Itam werd daarop bij Gouvernements besluit van 27 Augustus 1896 No. 8 aangesteld tot Wd Oeleebalang der VI Moekims. Hij gaat wel is waar mank aan de zelfde ondeugden als de overige Oeleebalangs, doch is een bruikbaar, betrouwbaar en ijverig Inlandsch hoofd. Ziéhier zijne geslachtslijst.

T. Nek Radja Moeda Setia.

T. Nek Radja Moeda Setia † 1825.

T. Olehleh

T. Nek Tocha † 1891 wiens nakomelingen allen zijn overleden.

T. Melaboeh.

T. Blang Oi.

T. Nek Imam † 1874.

T. Nja Hamzab NegRadjaMoeda Setia.

T. Sandang

T. Poeteh.

T. Rada Itam Wd. Oeleebalang der VI. moekims.

J

Jad heet een der vier traditioneele teekenen, waaraan men diefstal kan onderkennen. Jad Arab eigenlijk hand d. i. dat men den verdachte in de nabijheid van de woning des bestolenen heeft zien sluipen.

K

Kadam=dienaar was een titel die de voormalige Atjehsche sultans aan hunne ambtenaren, dienaren en ook enkele hoofden in de onderhoorigheden toekende (S H.)

Kafir (Kaphé) ongeloovigen noemen de Atjehers alle niet Mohammedanen die zij niet eenig recht toekennen. Het leven en de have van ongeloovigen door gods dienst noch adat beschermd achten zij van geener waarde (S. H.)

Kali is de in een Oeleebalangschap of sagi fungeerende godsdienstige rechter, wiens bevoegdheid zich tot eenige onderdeelen van het familierecht beperkt en die niets doet op last of met goedvinden van zijn hoofd. De Moslimsche wetboeken erkennen de wettigheid der aanstelling van een kali

door een kafir-bestuur, dat macht bezit (S. H.)

malikoel Adil was oorspronkelijk hofrechter doch later meer hofceremoniemeester Evenals alle Atjehsche ambten en titels werd ook dit ambt erfelijk in het oorspronkelijk daarmede bekleede geslacht. Men beweert, dat deze functionnaris in zaken zoowel de adat als de hoekom moest toepassen en van daar zijn titel van „rechter des rechtvaardigen konings" is te verklaren. Dit ambt ontaardde allengkens en werd de titularis eindelijk tot hetgeen men noemt Oeleebalang poteu (Oeleebalang van den vorst) eerst zonder land doch de voorlaatste gebruik makende van de toegenegenheid van Sultan Ibrahim Manthoer Sjah [1838-70] en de jeugd van den toenmaligen Panglima Meuthengit Raja den Oeleebalang van de 24 kampongs aan weërszijden van de Atjehrivier gelegen wist zich het gezag toegekend te zien over de helft van zijn gebied aan den rechteroever der Atjehrivér gelegen. Zie verder zijne.

geslachtslijst.

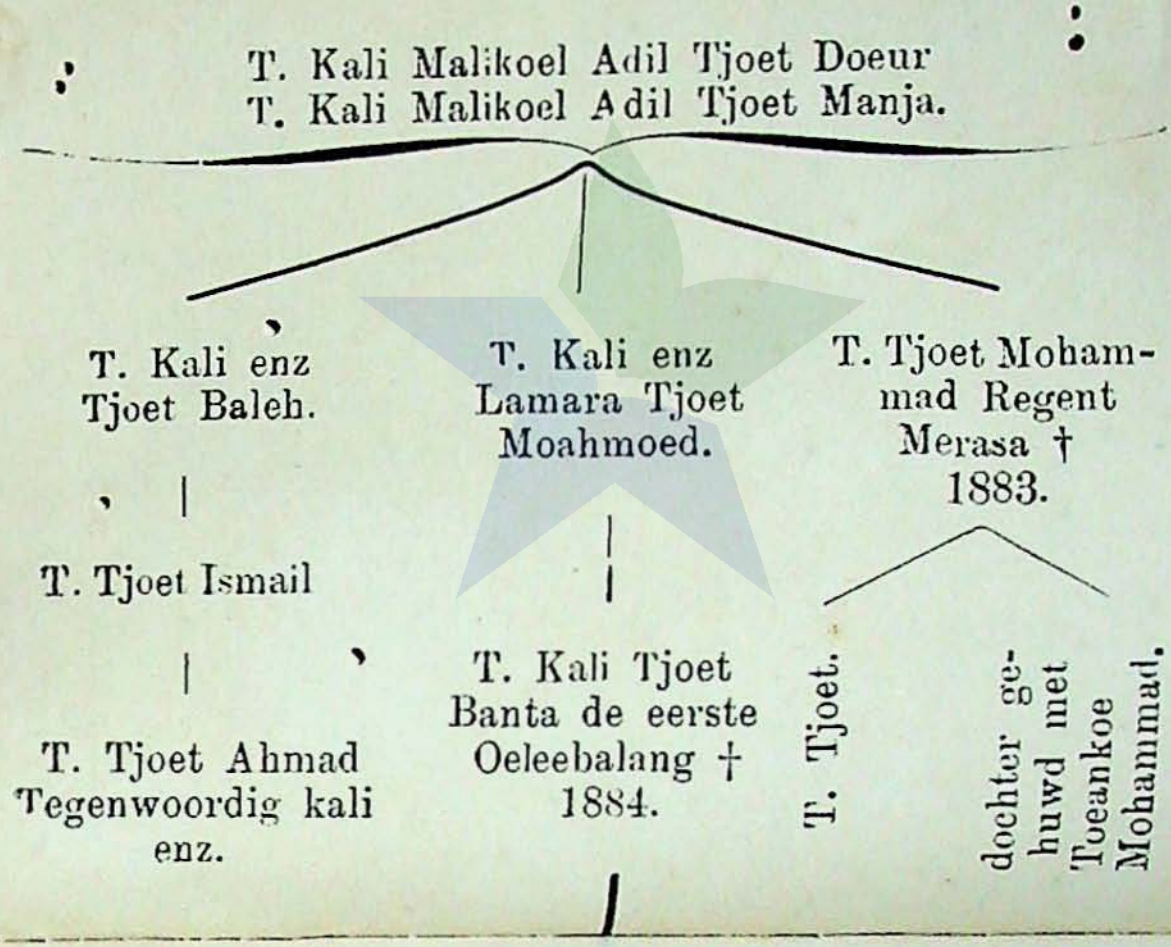
T. Kali Malikoel Adil Tjoet Doeur
T. Kali Malikoel Adil Tjoet Manja.
T. Kali enz Tjoet Baleh.
T. Kali enz Lamara Tjoet Moahmoed.
T. Tjoet Mohammad Regent Merasa † 1883.
T. Tjoet Ismail
T. Tjoet Ahmad Tegenwoordig kali enz.
T. Kali Tjoet Banta de eerste Oeleebalang † 1884.
T. Tjoet.
dochter gehuwd met Toeankoe Mohammad.

Tjoet Manja
gehnwd met
T. Nek Merasa

Tjoet Nja Ra-
Joet gehuwd
met Toeankoe
Hoesain.

met Pangli
ma Misdjid
Raja.

mat T. Moeda
Daoed Seli-
moen.

met T Baid.

me T. Nja
Mohammad
9 moekims.

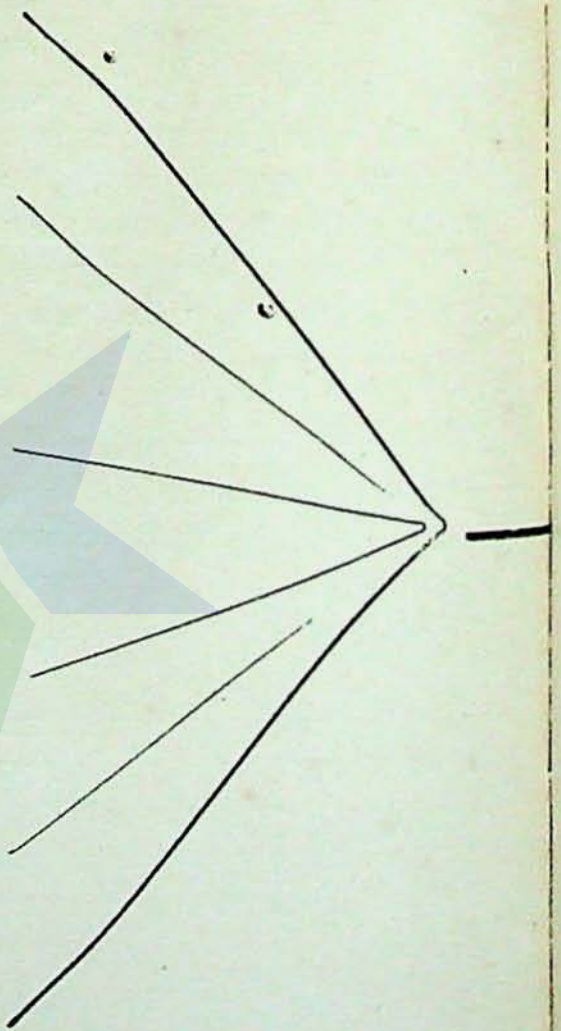

_____rabon djalé (Rabboel Djalil=rechter van den Almachtigen Heer) is de titel der kali's van de Panglima's. Ook dit ambt werd ten slotte erfelijk. In de XXV Moekims was het voorheen wijlen Teungkoe Lampaja, in de XXXI wijlen Teungkoe Lamgoet, in de XXII wijlen Teungkoe Tana Abeé. De meest gewone werkzaamheden van den kali zijn:

1e Het uitspreken van pasah d.i. de rechterlijke ontbinding van een huwelijk op den eisch van een der partijen waartoe hij echter eerst overging na bekomen machtiging van den Oeleebalang. Loon uitspraak $4.—

2e Het optreden als wali van maagden, die trouwen willen en wier wali's door bloed verwantschap of overleden of op zekeren door de Moslimasche wet bepaalden afstand van hare woonplaats verwijderd zijn. Belooning naar onstandigheden

3e Het leiden van den zoogenaamde bale"

meudeuhab eene ontduiking van de Moslimsche wet, waardoor de Atjehers zich gerechtigd achten minderjarige maagden uittehuwelijken, ook al ontbreken de wali's ascendenten. Belooning $4.—

4c Het maken van de noodige berekeningen voor den Oeleebalang in zaken van boedelscheiding. Loon naar willekeur van den Oeleebalang (S H.)

Kaloeët noemen de Atjehers de godsdienstige afzondering tijdens de tapa (kluizenaarstijd) in acht genomen.

Kandang poteu= graven onzer Heeren, noemt men de vorstelijke begraafplaatsen omdat zij door een kandang [steenen muur] omgeven zijn.

Kandoeri zijn Godsdienstige maaltijden waarbij de gele kleefrijst eene hoofdrol speelt en zelden buffels, koeien bokken óf schapen geslacht worden tenzij bij-

de groote jaarlijksche feesten of tengevolge van geloften. Kandoeri's geven en bezoeken de Atjehers gaarne bij Godsdienstige feest of herinnenings dagen, bij sterfgevallen en bij andere belangrijke aangelegenheden. De voornaamste kandoeri's zijn:

1e Kandoeri molot op den 12en Rabioel awal den geboortedag van Nabi Mohammad;

2e Kandoeri's voor sterfgevallen op den 3en 7en 40en dag na iemands dood;

3e Kandoeri boh kajeé in de maand Djoemadil Achir, waarin vele Atjehers de gewoonte hebben vruchten naar de bedehuizen te brengen, die door de getrouwe bezoekers worden genuttigd. Deze kandoeri dient ten bate zijner voorouders en ter bevordering van zijn eigen heil.

4e Kandoeri Apam in de maand Radjab wijl in den nacht van den 27en dier maand de hemelvaart van Nabi Mohammad zou hebben plaats gevonden.

5e De Kandoeri Adja Etheudri d.i. mevrouw de echtgenoote van Teungkoe Andjong op 18 Radjab

6e De kandoeri van Teungkoe di Endjoeng behalve op 12 Molat ook op 14 Poeatha (Ramelan) gevierd

7e Kandoeri-boe op allerzielenmaand, Sjaban, ter herdenking der afgestorvennen

8e Kandoeri beureu 'at nacht van het midden vah Saban, waarin's menschen levensduur voor het volgende jaar wordt bepaald

9e Eindelijk verschillende andere kleine kandoeri's bij familievoorvallen

10e Een nog andere kandoeri beuetboe, kandoeri's boengonglada enz. (S. H.)

Ka'oi noemt men geloften betreffende voorvallen in het familieleven.

Karong ie een woord dienende ter aanduiding van de bloedverwantschap van moederszijde. De geheele bloedverwantschaprij van deze zijde noemt men taloë korang.

Kawom stam of geslacht omvat allen die hunne afkomst van denzelfden stamvader afleiden Het is de ondst bekende patriarchale indeeling van het Atjehsch volk. Men zou de kawoms de genealogische volkseenheden kunnen noemen uit een tijd waarin macht boven recht gaat en nog geen openbaar gezag boven de partijen zich verheft. Zelfs nu nog, nadat bestuur en rechtspraak in Atjeh' sedert eeuwen op territoriale indeeling gegrond zijn, hebben de kawoms nog niet alle beteekenis verloren Inzonderheid in die deelen van het land, waar de staatkundige ontwikkeling het achterlijkst is, zooals in de XXII Moekims (toenong) in de VII moekims Ateueh of Boeeng der XXVI Moekims - dat in taal en zeden de meeste overeenkomst met de XXII Moekims heeft— en in de Pediëstreek. In de benedenlanden daarentegen vooral de omgeving van den Dalam, waar kwesties van bloedwraak [bela] niet meer zoo aan de orde van den dag zijn en waar de vertegenwoordigers van het territoriaal gezag eene positie innemen minder afhangende van hunne kawom dan wel van hunne ener-

gie en andere persoonlijke eigenschappen heeft de kawom—indeeling steeds minder te beduiden. De Atjehers beweren afstammen van 4 groote kawoms of Thoekee

1e Imeum peuët
2e Lheé reutoih
3e Tjoet Dja of To' Thandang
4e To' of Dja Bateè

De eerste kawom is in aantal en macht altijd de meerdere geweest van de vereenigde drie overige kawom's die zich daarom altijd min of meer aansloten tegen den eerste Daarentegen wisten de 3 laatste kawom's meer tot aanzien te geraken daar zij allen hunne bijdrage geleverd hebben aan de Oeleerbalangs—familien of de bekleeders van hooge ambten in de hoofdplaats des rijks, terwijl niemand van de Imeum peuet het verder heeft gebracht dan tot den rang van moekimhoofd. Aan het hoofd der familiën die tot dezelfde kawom behooren staat gewoonlijk een panglima kawom, die door zijne kawomgenooten gekozen en door den Oeleebalang wordt

bevestigd. Het voornaamste werk van een Panglima kawom is de bila-belangen van zijn kawom te behartigen. In de de benedenlanden behoort de wensch om een Panglima kawom aangesteld te zien tot de zeldzaamheden en het voornaamste, waaraan de benedenlanders nu en dan bemerken, dat zij wel tot een van die 4 groote kawom's behooren, is, dat hun geheel onbekende verwanten uit de Bovenlanden hun nu en dan lastig vallen met verzoeken om hulp en ondersteuning. De Toenong Bovenlanden zijn in Groot Atjeh nog het ware terrein der kawoms. Soms wordt het Atjehsche volk aangeduid als samengesteld te zijn uit 7 kawoms of bangtha's, waarbij men zich dan de Imeum peuet voorstelt als 4 stammen te bevatten, hetgeen met de 3 overige 7 stammen vormt.—[S. H.]

Keubaj heet een ieder te zijn, die men onkwetsbaar waant. Eleumé keubaj noemt men de voor bijna alle Atjehers maar bovenal voor hoofden, Panglima's en krijgslieden zeer gewichtige wetenschap der onkwetsbaarheid. Een der meest geliefkoosde

middelen om keubaj te worden is het inbrengen van kwik in het lichaam, doch dit is niet het eenige middel maar er zijn voorwerpen die men slechts aan het lichaam behoeft te dragen om onkwetsbaar te zijn en met Peugawé [zie ter plaatse] worden aangedind. De bizondere schutspatroon der naar onkwetsbaarheid strevenden is Teungkoe Tjhi Lampisang [VI Moekims] wiens graf in de kampong van dien naam wordt gevonden. [S. H.]

Keudé noemt men een winkel of stalletje op een marktplaats en wordt in het algemeen ter aanduiding eener marktplaats aangeduid.

Keudjoèzën, Mal: kedjoeroean, is de titel van vele gezaghebbers in de Atjehsche onderhoorigheden die de Groot Atjehsche Oeleebalangs als minder in rang beschouwen dan zich zelven.

Keunong noemt men de ontmoetingen van de schorpion (kala) en de maan aan het uitspansel, waarnaar zich de Atjehsche jaargetijden regelen. (S. H.)

Keureukon katibaj moeloet of katiboehmoeloek was eertijds de titel van den géheimschrijver der Sultans. Ook dit ambt ontaardde en werd de titeldrager in een later tijdperk Oeleebalang poteu zonder werk of vaste inkomsten en zonder gebied. Zijn streven naar dit laatste werd bekroond met de beleening der zoogenaamde III moekims Kerkoen. Laatsten kregen echter andere hoofden en Teukoe keureukon een ijdele titel zonder voordeelen. Het gebied der III moekims Kerkoen behoorde oorspronkelijk tot de XXII Moekims doch kwam later onder de XXVI Moekims en werden ten slotte wakaf gemaakt, doch door ons bestuur weder onder de XXVI Moekims gebracht en thans beheerd door Teungkoe Sjech Tjot Poetoes wegens voortvluchtigheid van den titularis (S. H.)

Keutjhi' of geutjhi (=oudste) is het hoofd of vader der kampong zijn gezag ontleenende aan den Oeleebalang van het gebied, waartoe zijn dorp behoort. Ook dit ambt is in den loop der tijden erfelijk geworden. Spreekwoordelijk plegen de Atjehers te

zeggen keutjhi' eumbah Teungkoe ma =de keutjhi is de vader, de Teungkoe de moeder. De Keutjhi' voert niet alleen het gezag over de kampong uit, doch heeft nog in allerlei familieaangelegenheden zooals huwelijk, ekhtscheiding, de opvoeding van vader of moederlooze kinderen, verhuizing die als kampongszaken behandeld worden, optetreden. Er worden ook keutjhi's aangetroffen die 2-4 kampongs onder zich hebben. Het ambt van dorpshoofd kan men om zoo te zeggen een eereambt noemen, daar de inkomsten waarop hij volgens de adat aanspraek mag en kon maken luttel zijn. Eigenlijk bestaan zij alleen in de zoogenaamde ha'katib of tjoepeng [zie ter plaatse] bij het sluiten van huwelijken. Hij weet zich echter meerdere voordeelen te verschaffen door aan scheidsrechterlijk beslissingen, waartoe hij volkomen bevoegd is een zeer grooten omvang te geven en door het bewijzen van andere diensten aan zijne onderhoorigen, waarvoor hij geschenken ontvangt, die men „ngon bloë ranoeb"= (geld) om sirik te koopen, noemt.

Als ondergeschikte staat hem een waki"

gemachtigde ter zijde en wanneer hij over meerdere kampongs het gezag voert minstens een voor elke kampong In de Bovenlanden heet het dorpshoofd „waki" waarschijnlijk van den imeum en zijne ondergeschikte keutjhi' of geutjhi. Het dorpshoofd heeft ter zijde gestaan door de overige kampongsautoriteiten, de orde en veiligheid benevens de welvaart van zijn gebied te bevorderen. [S. H.]

Kinajat= bedekte of overdrachtelijke aanduiding] d. i. dat men den dief in een huis heeft zien gaan is het 2e traditionsele teeken voor het bewijs van diefstal gevorderd. (S. H.)

Kliboet Tengkoe afkomstig van de kampong van dien naam behoorende tot het gebied door T. Radja Pakeh aan zijn oom T. Radja Pedir ter bestiering afgestaan, is een zeer bedrijvig onderbendehoofd, die aan alle aanslagen tegen de gevestigde orde van zaken deelneemt. Hij is zoo doof, dat hij het geweervuur niet hoort en is steeds in de voorste rijen der benden waartene-

men gelijk een voorvechter gekleed in een rood baadje, waarom hij ook wel Teungkoe kliboet badjoe merah wordt genoemd. Hij was ± 50 jaar oud en reeds onder wijlen Tengkoe Tiro in de Pedirstreek vijandig tegen ons opgetreden. Hij heet van zichzelven Doerachman en verlaat nu en dan Groot Atjeh om zijne vrouw en kinderen te Kliboet te bezoeken. Hij bezweek aan ziekte te Indrapoeri einde Mei 1896.

Klieng Tekoe is een met zijn broeder T. Rajoet Daroe samenwerkend bendehoofd. Zie onder T. Rajoet.

Koeta is de naam voor Atjehsche versterkingen.

Kramat noemt men de graven van de vrienden van Allah, die blijkens zichtbare wonderteekenen (=kramat) door Allah boven hunne medemenschen uitverkoren zijn, door hunne voorbede genezing en heil, hunne zegenspreuk tijdelijk en eeuwig geluk, hun vloek ellende brengt en omdat die invloeden geacht worden uittegaan van de bewuste graven, zoo doet men er geloften en brengt

men er geschenken. Doch niet alleen de graven deze heiligen worden als kramat vereerd. Ook levenden, die als heilig gelden vereert men als kramat voorat de sajids. De Atjehers zijn bizonder kramat geloovig. [S. H.]

Kroeeng kalé Teungkoe, alias Hadji Moeda is een leerling van Teungkoe di Lamnjong en studeerde daar na te Mekka. Hij is vroom van handel en wandel, een broeder van den ons vijandigen Teungkoe Id (zie aldaar) op den Glé Broeë gevestigd en persoonlijk ons gezag weinig gunstig gezind. Hij week uit naar de V moekims Montasik, alwaar hij zich nu nog ophoudt te Me'Saleh.

L

Laba-roegoi winst en verlies is de balans waarnaar al de Atjehers inzonderheid de hoofden hunne handelingen richten Alle zich voordoende zaken worden naar dat beginsel gewikt en gewogen.

Laboh Tekoe krijgsoverste bij T. Oemar en een zoon van den ons vijandigen Keutjhi' Aman van Lampoe-oe 4 moekims.

Ladang ie een ter bebouwing omgekapt stuk woud, waarop men padi, suikerriet en tweede gewassen plant en later ook wel peper en koffie verbouwt. Voor de ontginning binnen eigen gebied is geene vergunning alleen kennisgave noodig aan het betreffende hoofd, daarbuiten is zij wel noodig en draagt men daarvoor aan het betrokken hoofd jaarlijks eene kleine schatting van den oogst af. Het recht op een ladang gaat verloren, zoodra geen spoor van de ontginning meer is waartenemen.—

Lamoë Teungkoe, afkomstig uit de moekim Lamdjampo [V moekim Montasik] leermeester van Tengkoe Soepi Loeboe' had zich met dezen in 1894 als bendehoofd in de III Moekim Kerkoen gevestigd. Van daar verdreven door T. Nja Banta XXVI Moekims. staken zij aftrekkende hunne verblijven in brand. Daarna bestookten zij ons van den rechteroever dez Atjeh-rivier tusschen Lambaroe en Anagaloeng. Vervolgens hield Teungkoe Lamoë het verzet levendig door vooral in de VII moekim Baid tot den prang sabil aantesporen. Hij staat in verbinding met Habib Achmat Samalanga.—

Lamoerit Teungkoe, verblijfhoudende te Lamkrak is wang-sabil-inner in de moekims Lamleu en Loethoe. Men zou hem den intendant kunnen noemen der sabilbenden onder zijne beide zoons Teungkoe Nja Amat en Hadji Brahim. Voor de concentratie was hij ons gezag gunstig gezind doch voegde zich daarna bij den vijand. Door zijn invloed ook buiten de Lamkraksche moekims merkbaar, maakte hij

Habib Lhong en Teungkoe Anak Glé aldaar groot en deelt nu in de moekim Lamkrak zelve met den laatste het geestelijk gerag

Langgeh oemong=in den ban doen van een rijstveld, is het dwangmiddel, waardoor de Oeleebalangs zich het binnenkomen van opgelegde boeten verzekeren. Een staak waaraan van boven een jong wit klapperblad is bevestigd op het rijstveld van den schuldige gesteld duidt aan dat hij het van dat oogenblik niet meer bewerken mag. Eerst wanneer hij zijne boete heeft voldaan d.i. zijn eigendom als het ware gelost heeft, heeft de wegneming van dat merk of banteeken plaats. Blijft de schuldige ongenegen of buiten staat zulks te doen, dan duurt de ban soms jaren voort en laat de Oeleebalang het tegen de helft der opbrengst door zijne dienaren berwerken en na eenige jaren gaat het onherroepelijk in zijn eigendom over Dit langgah oemong geschiedt vooral wanneer iemand (zij het ook na provocatie) een familielid of volgeling van den Oeleebalang heeft geslagen of een hem door den laatste

toevertrouwd wapen zoek maakt. Dikwijls heeft opzettelijke provocatie plaats om meer rijstvelden te kunnen annexeeren (S. H.)

Leubè noemt men iemand, die al is het ook zonder studie, zijne godsdienst plichten eenigszins getrouw waarneemt. Men spreekt hem met het predicaat Teungkoe aan. (S. H.)

Lhir of Lheuë Teungkoe [V Moekim Indrapoeri] de voornaamste schriftgeleerde in de XXII Moekims na Teungkoe Hoesin Tanah Abeé, hoort thuis in de kampong van dien naam in het Indrapoerische. Bij den dood van Habib Brahim Samalanga den oude. had hij $ 3000.-- in bewaring van de $ 8000. die deze had nagelaten. Zijne geweren, men spreekt van 500, waaronder 50 achterladers zouden in handen gekomen zijn van Habib Achmad Samalanga, die met wijlen Habib Brahim's zuster is gehuwd. Onder Gouverneur Laging Tobias koos hij onze zijde, doch kwam na de cencentratie niet meer met het bestuur in aanraking. In weerwil van wijlen

Tengkoe Sech Saman's pogingen om zich bij hem aantesluiten, wilde hij hem niet volgen, verklarende dat het dien oelama slechts om stoffelijk voordeel te doen was. Zijn geestelijke raad wordt in de V moekims Indrepoeri en Moekims Montasik ingeroepen.

Loeëng Bata Imeum van — behoort tot een der later groot geworden geslachten, Zie zijn geslachtslijst.

T. Imam Loeeng Bata Tjhi'

T. Imam Po Adé' — T. Ketji' Po Oemar.

Potjoet Loeëng Bata vrouw van wijlen Sultan Machmoed † 1874.

T. Imam Bantan.

dochter gehuwd met ktji' Bingin

Tjoet Anggoer gehuwd met T. Tjoet Lam tengoh,

Tjoet Po

Z. O. Z.

T. Imam Bantan.

T. Radjin Imam de bekende ons vijandig gezinde Imam van Loeëng Bata wiens dochters zijn gehuwd met

T. Banta of T. Tengoh.

Hadji Amat.

T. Hoesin.

Tjoet Nja Rajeu gehuwd met T. Ali Pagar Ajer.

T. Tjoet.

Tjoet Tjahaja vrouw van T. Bin KhepKemala

dochter gehuwd met T. Moeda Solaijman.

T. Brahim.

T. Radja Imam nam in 1874 een ijverig aandeel aan de verdediging van Kota Radja Vervolgens streed hij tegen ons en volgde hij de Sultansfamilie naar Kemala verbleef er vervolgens tot hij in twist geraakte met den Pretendent Sultan, waarna hij naar Selimoen uitweek om zich later in de V moekims Montasik te vestigen, alwaar hij met een bloedverwant huwde van den Oeleebalang aldaar T. Tjhi Kampong Baroe.

M

Ma dja zie Dja.

Mahdi Imam is de door Allah geleide vorst, (mahdi) die tegen het einde der wereld de aarde zou vervullen met gerechtigheid. In de practijk geeft deze leer aanleiding tot de bekende Mahdi-bewegingen en opstanden S H.)

Ma' Id Teungkoe Zie Teungkoe Beb

Malem noemt men iemand die ietwat van de kitab's verstaat en daarom met Teungkoe wordt aangesproken (S. H.)

Malim Tekoe is een jongere broeder van onzen aartsvijand T. Ali Pagar Ajer

en gehuwd met Tjoet Manja' eene dochter van den overleden Imam van Lamkyak. Hij houdt zich op te Lamoerit [Lamkrak], heeft eene bende van ± 40 man en werkt samen met Teungkoe Balok Ateuh. Panglimas bij deze bende zijn:

1e Panglima Mat Sa te Lamoerit
2e Pang Teho te Ateuh
3e Pang Leh

Mat Tekoe Nja' bendehoofd en schoon zoon van den Imam van Ladoeng.

Mat Tekoe Tjoet, zoon van ketjiq Mat Saleh van Pagar Ajer, geeft reeds lang die moekim verlaten en is Panglima prang bij de bende van T. Ali Pagar Ajer.

Mat (Ma') Amin Tiro Tengkoe, is een zoon van den beruchten wijlen Sech Samam di Tiro, die echter niet de talenten bezat om in zijn vader's voetstappen te treden en sedert diens dood als gewoon

bendehoofd is te beschouwen. Hij sneuvelde bij de overrompeling van Ana'galoeéng 29 Juni 1896. Raadpleeg voor zijne geslachtslijst, die van zijn jongeren broeder Teungkoe Beb.

Mat Tahir Potjoet behoort tot de ons aartsvijandige bendehoofden, is de jongste zoon van wijlen Potjoet Tjhi' Abdul Radjim, Oeleebalang der 3 moekims Kajee Adang, die tydens den oorlog geheel verwoest werden en waardoor zijne familie alles verloor. Wijlen Teungkoe Sech Saman di Tiro voorzag uit de bijdragen voor den heiligen oorlog in zijn levensonderhand en stond hij na diens dood zijn zoon Teungkoe Mat Amin trouw ter zijde en maakte de streek tusschen Moereuë, Tenngkoe di Loengkeëng en Glé Broë' onveilig. Hij is gehuwd met eene Zuster van T. Moeda Oesoef van Simpang Olim en te Moereuë, alwaar hij eene woning bezit. Zie hier zijne geslachtslijst:

Potjoet Mad Ali gehuwd met Tjoet Nja Mai van Lambesoi.

Potjoet Tengoht

dochter gehuwd geweest met T. Abas Lamgoegoeb.

Potjoet Nja Adji laatste Panglima der 3 moekims Kajoe Adang gehuwd met Tjoet Kaoel dochter van wijlen T. Lampasai Radja van Pasih.

Potjoet Mad Tahir, gehuwd met eene dochter van wijlen T. Nja Malim Radja van Simpang Olim

Patjoet Tjhik Abdul Rachman, Oeleebalang der 3 Moekims Kajoe Adang „Panglima Radja," een broeder vau Potjoët Kwala vader van wijlen den ons zeer gunstig gezinden Potjoet Mohammad Radja van Rigas.

dochte gehuwd met Potjoet Abas.

Potjoet Rajok Solaima† gehuwd met eene zuster van Potjoet Ismail Radja van Rigas

Potjoet Hasan op Si Maloer.

Patjoet Achmad.

A

Potjoet Banta gehuwd met een zuster van T. Nja Mohamad Kampong Djawa.

Potjoet Abas Wd Oeleebalang der 3 moekim Kajoe Adang.

dochter gehuwd met T. Sabil, zie aldaar.

Munatha is een in de Kampongs aangetroffen bedehuis tevens mannenverblijf. Zelden vindt men Kampongs, waar de Godsdienstijver groot genoeg is om er voor de 5 dagelijksche Godsdienstoefeningen een aantal mannen te verzamelen Alleen in de vastenmaand hebben er geregeld des avonds godsdiensteefeningen plaats waar het gewoonlijk zoo toegaat dat ware vromen liefst uit de buurt blijven. De meunatha dient tot nachtverblijf voor alle volwassen ongehuwde mannen der kampong, voor alle daar tijdelijk verblijfhoudende mannen niet in de Kampong getrouwd, voor in de Kampong thuis benoorende elders gehuwde mannen en voor vreemdelingen. Ook worden er de bijeenkomsten gehouden ter bespreking van gemeenschppelijke belangen (S. H.)

Meutheugit is het gebouw alwaar de vrijdaggodsdienstoefeningen geschieden, wordende er voor den vrijdagsdienst 40 mannelijke, vrije, meerderjarige ingezetenen vereischt, zijn die niet aanwezig dan houdt men de gewone dagelijksche middagsgods-

dienstoefening. Oorspronkelijk moest zich in elke moekim een meutlengit bevinden. [S. H.]

_____raja zijn de enkele groote moskeën, als wier stichter Sultan Meukota Alam werd beschouwd, zooals die ter hoofdplaats Indrapoeri enz.

Moeda wordt voor persoonsnamen als adelijk predicaat gebezigd.

Moeda Daoed Theulimoen is Imam Oeleebalang van Theulimoen, onderwierp zich in 1879 onder generaal Van der Heyden en bleef sedert altijd min of meer in aanraking met het bestuur. Hij is koopman en landbouwondernemer tuk op winst en voordeel en zou gaarne zien dat er vrede heerschte.

Mohammad Dawót Toeankoe is de algemeen erkende pretendent voor het Atjehsche Sultanaat. Na als kind als Sultan in 1878 te Indrapoeri te zijn uitgeroepen,

werd hij, toen wij in 1879 derwaarts oprukten door zijn aanverwant Toeankae Hahem naar Kemala overgbracht. Volwassen mengde hij zich in de zaken van de Pedirstreek, wat zijne verdrijving uit Kemala in December 1894 tengevolge had. Hij vestigde zich toen te Kwala Bateé en voegde zich bij den afval van T. Oemar bij de oorlogspartij in Groot Atjeh, alwaar hij aan den strijd tegen ons deelnam. Ziehier zijne geslachtslijst.

SULTAN IBRAHIM MANCOER SJAH 1838-1870

Toeankoe Zaimoel Abidin † 1870.

Toeankoe Mohammad Dawòt.

Tongkoe Bongsoe gehuwd met t. Radja Ketjil van Benggalang (Pedir)

Moekim is een kring van kampongs wier ingezetenen den vrijdagdienst in de zelfde meuteugit verrichten Deze instelling oorspronkelijk ontsproten uit den invloed der vertegenwoordigers van den godsdienst, heeft zich daarna ontwikkeld als politieke indeeling en is thans als de staatkundige eenheid van de Atjehsche bestuursorganisatie te beschouwen.—(S.H.)

Moepakat is overleg plegen, waarvan de Atjehers groote vrienden zijn, zooal niet in het wezen der zaak dan toch in den vorm; de geringste zaken geven tot uitvoerige gedachtenwisseling aanleiding. Een voornaam hoofd zal ongaarne aangelegenheden betreffende zijn gebied of zijne onderdanen behandelen, tenzij in tegenwoordigheid van eenigen, die hen als het ware vertegenwoordigen en hij zou ook zijn invloed verliezen door niet met hen te overleggen. Habib Abdoerrachman gaf a's zijn gevoelen te kennen dat de hoogste politiek van den bestuurder der Atjehers in dit „moepakat" liggen moet.—(S. H.)

Moerib is de Atjehsche naam voor een student in de Godsdienstige geschriften. (kitab)

Moesa Tekoe is een broeder van T. Oemar en één zijner onderbevelhebbers; hij is gehuwd met eene dochter van den kedjeeroean van Loeëng.

Moesa Tekoe, Imam van Ana' Bateé der 7 moekims Baid, is een der bedrijvigste bendehoofden zich gewoonlijk ophoudende te Panté Karang. Een zijner aanverwanten Tjoet Awan was gehuwd met den in 1890 ovrleden Panglima Polim Radja Kwala en is de moeder van den tegenwoordigen Mohammad Daoed. Door hem in Juli 1895 den titel te verleenen van Amir il Moemani [=Heer der geloovigen] trachtte de Pretendent hem op den voorgrond te stellen, maar hoewel een energiek en onverzoenlijk partijganger wist hij toch de hoedanigheden en eigenschappen om als een meer of min algemeen hoofd der geestelijke partij erkend te worden daar hij slechts een eenvoudig Imam adat is, niet met de

Mo'lot (=Rabi 'al awwal) deze maand der Mohammadaansche tijdrekening wordt aldus genoemd naar het feest der geboorte van Mohammad vallende op den 12en dezer maand, hoewel de herdenking er van niet aan dien datum gebonden is. In de gansche Moslimsche wereld pleegt men zelfs bij allerlei gelegenheden maoeloed's te geven d.i. door deskundigen eene of meer der levensgeschiedenissen van den profeet in verzen of gerijmd prozate laten voordragen en die voordrachten te besluiten met een gebed en een gemeenschappelijken maaltijd. Lijkfeesten worden dikwerf door een mo'lot opgeluisterd. Maar de mo'lot bij uitnemendheid die door de Atjehers als verplicht wordt beschouwd moet Kampongsgewijze in deze maand op of na den 12en plaats vinden of in een der beide volgende maanden gegeven werden, waaraan zij dan ook de namen jongere broeder van Mo'lot adoë Ma'lot theumeul heuëh ontleenen (S. H.)

Moslims noemen de Atjehers hen, die het verzet tegen het Nederlandsch gezag bestendigen. Deze naam is het eerst in

gebruik gekomen ter Noord-en-Oostkust van Atjeh in 1880. Bij de Moslims voegen al degenen, die hetzij uit fanatisme, hetzij uit materieele redenen vaak ook om aan eene gelofte [niët] te voldoen hunne woonplaatsen verlaten om aan den prang sabil deeltenemen. Maestal brengen zij niet alleen wapens en ammunitie mede, maar ook het noodige geld om althans in den eersten tijd in hunne levensbehoeften te kunnen voorzien, terwijl hunne achtergelaten betrekkingen gewoonlijk bereid zijn om ook later aan hunne verzoeken om onderstenning gevolg te geven. (S. H.)

Mpee=grootmoeder ook zusters van den grootvader of grootmoeder worden zoo aangeduid (S. H.)

N

Nanta Theutia T. Rajoet is de vervallen verklaarde Oeleebalang der 6 moekims een echte idioot, die bij den afval van zijn zwager T. Oemar diens lotgevallen deelde en thans te Pantoen in het Lepongsche zich ophoudt. alwaar hij een benting opgericht moet hebben. Zijn vader wist een zestigtal jaren geleden de 6 moekims aan het geslacht der Ne's te ontwringen. Zie hier zijn geslachtslijst

T. NANTA TJHI' PANGLIMA PRANG VAN SOELTAN SOELAJMAN.

- T. Machmoed of Melaboeh.
  - T. Tjoet Amat of Melaboeh † gehuwd met Nja Tjoet Afala Ranoi.
  - T. Poetih te Si Maloer.
  - T. Oemar.
  - T. Moesa.
  - T. Rajoet.
  - Tjoet Din gehuwd met T. Oemar.
- T. Nanta Seuthia Radja †1896.
  - T. Daoed.
  - Nja Gam.
    - T. Mencoer gesneuveld in 1896.

Naqsjibandijah is een in Atjeh weinig verbreide mijstieke orde, zie tariqah.

Ne'Radja Moeda Theutia T voorheen bekend onder den naam van T. Hamzah is Oeleebalang van Meuratha. Hoewel begiftigd met den Nederlandschen leeuw is hij ons gezag weinig genegen, omdat hij in de voortduring van het verzet zijn voordeel ziet. Desondanks geeft hij altijd hoog op over zijn bewezen diensten, doch liet ons in den steek bij den afval van T. Oemar door even te voren wegens ziekte met verlof naar Penang te gaan. Hij was daarvoor gewaarschuwd, doch waarschuwde ons op zijne beurt niet en staat bekend als een knevelaar, woekeraar en vrek in een woord hij is van den Atjehschen zuurdeegsem doortrokken. Zie hier zijne geslachtslijst

T. Ne' Radja Moeda Theutia.

T. Ne'Radja Moeda Theutia † 1825.

T. Olehleh.

T. Ne'toeha † 1891.

T. Melaboeh

T. Blang Oi.

T. Ne' Imam † 1874.

T. Ne Tjhi

T. Doeh.

T. Hamzah Ne' Radja Moeda Theutia.

T. Sandang

T. Poetih.

T. Radja Hitam Wd. Oeleebalang VII moekims.

T. Nja Polim.

T. Moeda Nja Man

T. Oesoef of Lamkoenjit.

T. Ali.

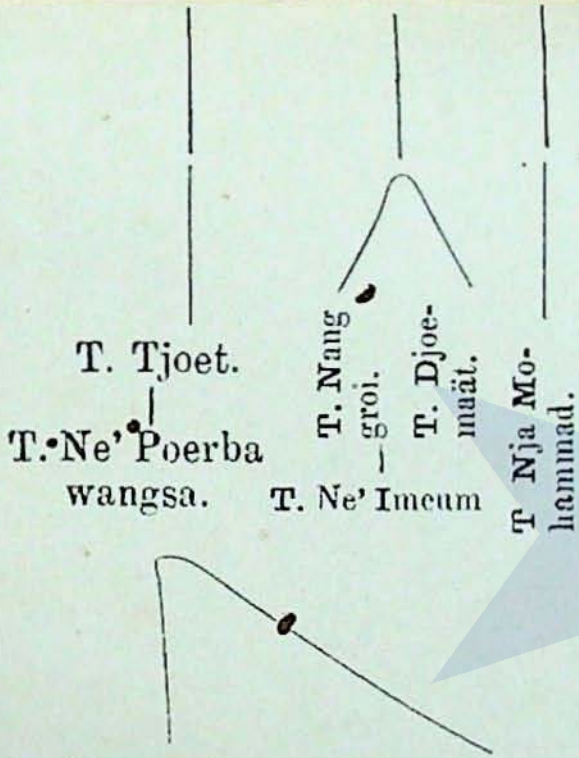

dochter gehuwd met wijlen Hadji Bintang Imam Oeleesoesoeh.

Tjoet Oema gehuwd met Toeankoe Abdul Madjid.

Niët (nijat) is de bedoeling van een in Allah's wet aanbevolen werk te verrichten (S. H.)

Nja is het predicaat voor mannelijke persoonsnamen.

Nobat noemt men het recht van den Soeltan om bij zonsondergang een kanonschot te lossen, zijnde het een zijner 7 prerogatieven.

O

Oelama is iemand, die als autoriteit geldt op het gebied van Godsdienstige wet en leer. Als bewaarders en voortplanters van de kennis der heilige wet hebben de oelama's aanspraak op algemeene vereering het trotseeren van hun woord geldt bijna als ongeloof en in hun kring zijn mannen, wier voorbede men bij hun leven inroept en wier graven men later als heilig vereert. In het verzet tegen ons gezag hebben de Oelama's steeds de hoofdrol vervuld [S. H.]

Oeleebalangs zijn de Heeren des Lands, de territoriale hoofden bij uitnemendheid en worden zij dan ook de Radja's van hun gebied genoemd. Het gebied van een Oeleebalang heeft in het Atjehsch geen eigen naam en spreekt men van het land van den Oeleebalang X of van de zooveel en zooveel moekims of men gebruikt ter verduidelijking en onderscheiding beiderlei zegswijzen

te gelijk, zooals de VII moekims Baid. Hoewel de Oeleebalang blijkens zijn naam krijgsoverste is, verbiedt echter de Atjehsche adat, dat zij persoonlijk aan den strijd tegen ons deelnemen waarom zij zich achterafhouden en en slechts door verrassing in onze handen kunnen vallen. Zij zijn behalve radjas en krijgsbevelhebbers nog rechters in hun gebied. In hoeverre de Oeleebalang b.v. bij vijandelijke invallen in zijn gebied op zijne ondergeschikte hoofden en onderdanen rekenen kan, hangt geheel af van zijn persoonlijken tact, energie en min of meer invloedrijke familierelaties. De Banta's, hoewel zijne verwanten, moet hij aan zich weten te verbinden; de rakans verloopen, wanneer geene bizondere zorg aan hun levensonderhoud besteed wordt; de imeums en keutjhis volgen in gevaar of moeite slechts zulk eene Oeleebalang, die zich gevreesd of bemind weet te maken en blijven anders werkeloos of steunen zelfs den vijand. Heeft hij machtige bondgenooten buiten zijn gebied, dan kan hij ook op zijn eigen lieden het best staat maken. Van geregelde zorg voor zaken

van algemeen belang is nagenoeg geen sprake. De handhaving der openbare orde geschiedt door het opleggen van straffen aan hem, die haar op in het oog vallende wijze schendt, tenzij die schending volgens de adat reeds gewroken wordt door eigen rechting, zooals in de meeste gevallen van doodslag, verwonding of andere persoonlijke beleediging of door de adats die het Kampongleven beheerschen. De voomaanste inkomsten en voordeelen van den Oeleebalang bestaan uit:

1e Boeten wegens allerlei misdrijven of te kortkomingen aan de onderdanen opgelegd inzonderheid geannexeerde rijstvelden.

2e Belooningen voor het peuthah pantjoeri (verifieeren van dieven) en allerlei voordeelen door omkoopbaarheid verkregen.

3e 1% van verkochte rijstvelden.

4e 10% van verdeelde nalatenschappen (ha' pra' é) waarvan een kleinigheid wordt gegeven aan den Teungkoe of Kali,

die de berekening maakt, en aan den keutjhi der kampong

5e Een aandeel van alle door sleepnetten (poekat) gevangen visch

6e Wathé kwala $1 van elk roer de rivier opvarende, 5% van door vreemdelingen ingevoerde handels goederen en $2^1/_2$% van door landgenooten ingevoerde goederen.

7e Een aanzienlijk deel der schulden door zijne hulp geind.

8e De adat peukan door zijne rakans van de marktbezoekers geind.

9e Wegens verhuizingen om voortduzend getwist met kamponggenooten verbeurd verklaarde huizen.

10e Onbeheerde rijstvelden en tuinen waar van de eigenaars sedert lang vertrokken zijn en niets meer van zich laten hooren.

11e Nalatenschappen van vreemdelingen, die in Atjeh geen huisgezin gevormd hebben.

11e Verplichte bijdragen zijner ondergeschikte hoofden in de onkosten van de belangrijke familiefeesten.

13e Diensten van gestraften die hunne boeten niet voldaan hebben.

14e Onbetaalde diensten bij huizenbouw, bentengbouw en bewerking van rijstvelden.

———poteu d.i. de Oeleebalang van onzen Heer (den Soeltan), die of binnen het eigenlijk Sultansgebied eenig gezag voerde of eene hooge functie aan het hof vervulde of wel eenvoudig den titel aan de gunst van een Soeltan te danken had. (S. H,)

Oeleè Oe Teungkoe is afkomstig uit een bekend Oelama-geslacht en woont in de Kampong van dien naam, moekim Djro', VII Moekims Ba'et. Zijn vader werd, toen hij in 1883 den Gouverneur zijne opwachting ging maken, doodgeschoten door ons troepengeleide, hetgeen in de VII

Moekims Ba'et zeer veel kwaad bloed zette. De tegenwoordige Teungkoe Oeleè Oe schijnt een zeer bezadigd man te zijn.

Oemar Teukoe zie Djohan Pahalawan.

Oemong Radja noemt men de zoogenaamde Soeltan's sawah's.

_____Thara zijn de voor de Misdjid Raja te Kota Radja waqaf gemaakte rijstvelden.

Oereueng dagang noemt men de vreemdelingen inzonderheid de Klingaleezen.

_____ikoe noemt men de smalle gemeente.

_____tjhi' is een nette uitdrukking voor ouders. Teukoe Tjhi' met bijvoeging van den naam van het gebied is in de Atjehsche Onderhoorigheden een zeer gebruikelijke titel van hoofden.

toeha noemt men de onderlingen van een gampong. Zij vormen het college, dat zijn onmisbaren steun verleent aan keutjhi en Teungkoe.

Oeroë Radja Hadji wordt gevierd op den 10en der maand Doel-Hidjah of Hadji. Het is het tot den hadj behoorend groote offerfeest en een herhaling op veel kleinere schaal van den oeroë raja poeatha.

Raja Poeatha wordt gevierd na afloop der vasten op den 11en der maand Sjawwal.

Oewan Teungkoe is een klein te Redeb (5 moekims) Montasik wonend onderbendehoofd van T. Moesa Aneu Batee.

P

Pacificatie vatte men op in den zin van het door onzen invloed daarstellen van een staat van orde en rust waarin de gestelde machten geëerbiedigd en in ons oppergezag berust wordt.

Padang Teudji is een plaats in de moekim toedjoe. alwaar Panglima Polim door de bevolking 7 woningen heeft doen bouwen voor zich, zijn schoonvader Toeankoe Hasjim en zijne overige naaste familieleden.

Pang voor een eigennaam geldt als eene onderscheiding van minderen graad dan „panglima"

Panglima noemt men iemand, die meer dan eens aan krijgsondernemingen deelgenomen heeft.

———kawom noemt men in een Oeleebalangschap het hoofd van een der 4 geslachten waaruit het Atjehsch volk heet samengesteld te zijn.

Meutheugit Raja is de titel van het hoofd van de moekim welke gevormd wordt door de hoofdmoskee en hare omgeving. De tegenwoordige titularis bestuurt slechts het gedeelte van de moekim aan den linkeroever der Atjehrivier gelegen. Zie verder onder T. Kali Malikoel adil. Zijne geslachtslijst volgt hieronder

T. Panglima Meutheugit Raja gehuwd
met eene dochter van T. Daöt
broeder van T. Nanta

|

T. Panglima Meutheugit Raja Nja Radja

Polim Teukoe is de zoon van den in 1890 overleden Panglima Polim Radja Koeala en gesproten uit diens huwelijk met Tjoet Awan een aanverwante van den ons aartsvijandigen T. Moesa Ana' Bateè. Zoowel zijne moeder als zijne grootmoeder Potjoet Dasja, weduwe van den ouden Polim Tjoet Banta zijn het Nederlandsch gezag even vijandig als zijn schoonvader Toeankoe Hasjim met wiens dochter

Retna Kemala hij in 1894 huwde. Voor zijne verdere familiebetrekkingen moge onderstaande geslachtslijst dienen:

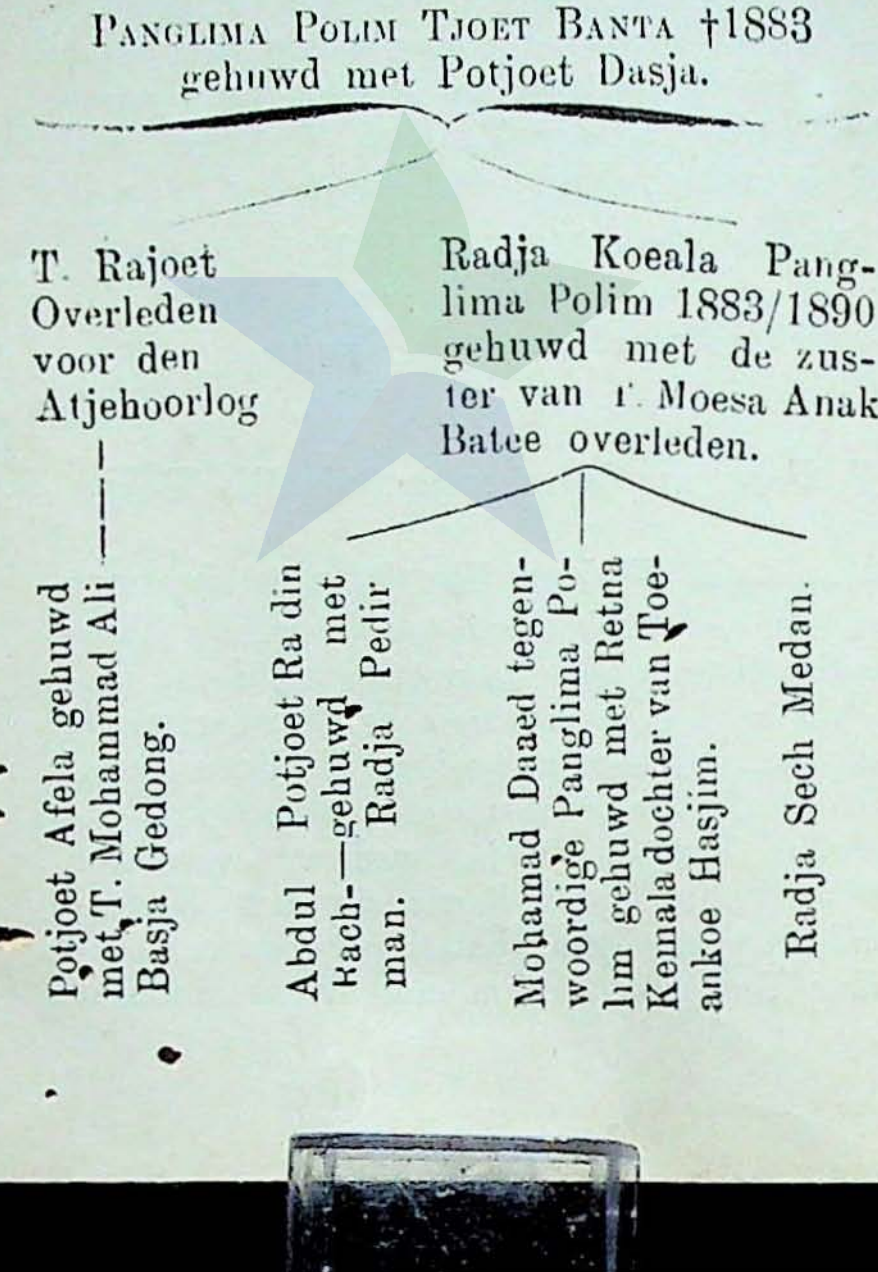

Om zijne famielieleden buiten het direct bereik onzer wapens te stellen op geene plaats nog nimmer door onze troepen betreden. liet hij voor hen in de 7 moekims Pedir door elke moekim een woning bouwen te Padang Tidji, alwaar sedert Toeankoe Hasjim verblijf houdt.

Prang noemt men de krijgs overste in een Oeleebalangschap. Wanneer hij den dienst van den Oeleebalang verlaat. is hij verplicht de hem, door dezen verstrekte wapenen terutegeven.

thagoë noemt men den hoofdoeleebalang van elke thagoë waarin Groot Atjeh verdeeld is Hij had echter alleen in die zaken gezag. waarbij gemeenschappelijke belangen betrokken waren. De andere Oeleebalangs bestuurden overigens hun eigen gebied alsof er geene sagi bestond. Alle macht is in Atjeh voor het grootste deel persoonlijk ; men erft een rang, maar of men den eenmaal daaraan verbonden invloed oefenen zal, dit hangt van in-

dividueele hoedanigheden af. Bleef dus ook de rang van Panglima sagi erfelijk in de familie van hen, die bij de sluiting van het verbond door zijne ambtgenooten als de eerste was erkend, dit kon niet beletten dat in later tijd de erfgenamen van dat ambt feitelijk door anderen overvleugeld werden. Maar dan is toch de eerbied voor de traditie in Atjeh weder groot genoeg om den naam en zekere uiterlijke vormen ongeschonden te laten. Verder had men steeds den gewonen strijd tusschen hem, die met een niet geheel nauwkeurig oppergezag bekleed was en degenen, die daarmede te rekenen hadden, hier de zucht om zich aan dat gezag zooveel mogelijk te onttrekken daar nu en dan pogingen om het uitte-breiden. Bij oorlogen en andere buitenge-wone toestanden kwam het steeds uit of de panglima sagi slechts erfgenaam van den rang of ook van den invloed zijner vaderen was. In tijden van betrekkelijke orde en rust was en is hij een Oeleebalang als een andere Bij aanstelling van een Soeltan ontvingen zij ieder de zoogenaamde huwelijksgift voor Atjeh (djinameé) zijnde

10 kati's goud, in de laatste jaren van het Soeltanaat vervangen door $500.—waar tegenover thans staat, dat zij minstens een gelijke som aan hem bebben te betalen voor hunne schriftelijke aanstellingsacte. Verder ontvingen zij geldelijke ondersteuning van den Soeltan bij sommige familiegebeurtenissen en wisten zij zich gelijke inkomsten toe te eigenen als de andere Oeleebalangs. Zie aldaar (S. H.)

In Groot Atjeh treft men drie sagihoofden die van de XXII. XXV en XXVI moekims.

Pangoeleé hareukat meugoë is een Atjehsch spreekwoord : de meester van „ alle broodwinning is de landbouw."

Pantang noemt men allerlei zaken van onnaspeurlijke werking, waarvoor men zich heeft in acht te nemen. Het markthouden b.v. is gedurende de eerste zeven dagen van de vastenmaand verboden. Die zevendaagsche pantangperioden spelen in het Atjehsche bijgeloof een groote rol vooral in de te houden dieeten voor onkwetsbaarheid (S. H.)

Panté Glima-Tengkoe Ismail is een bekende Oelama verblijfhoudende te Merdoe. Eerst trad hij op als bendehoofd in de moekim Pakan Baroe-Pakan Sot, het door de partij van verzet bezette gebied in den omtrek van Segli, maar sedert ongeveer $1^1/_2$ jaar heeft hij zich met 15 volgelingen bij de vijandige benden aangesloten in Groot Atjeh alwaar hij een tijd lang in afzondering (chaloeët) geleefd heeft bij de bron van de kroeng Daroe even als voorheen wijlen Habib Ibrahim Samalanga. Hij stamt af van een Oelama-geslacht gevestigd te Gampong Blang [Merdoe]. In Merdoe is hij meer bekend onder den naam van Tengkoe di Panté, wijl hij in de menasah Panté, nabij de Kampong Panté Glima onderwees. Zijne beide broeders T. Mat Saät en T. Hadji Brahim zijn gevestigd de eerste te Lampong Tjot, de laatste te Gampong Blang.

Radja Tengkoe Abdoel Salam, is een halfbroeder van wijlen Tengkoe Sech Saman Tiro, die zoowel aan het verzet in de Pedirstreek als in Groot

Atjeh deelneemt Hij is gevestigd in het landschap Panté Radja der Pedirstreek.

Pantjoeri een dief is volgens Atjehsch recht des doods schuldig, zelfs al wordt hij niet op heeter daad betrapt (S. H.) Vier kenteekenen deels op zich zelf, deels in vereeniging met elkander geven recht iemand als dief te beschouwen :

1e Jad (Arab: hand) d i. dat men den verdachte in de nabijheid van het huis des bestolenen heeft zien sluipen.

2e Kinajat (Arab· bedekte of overdrachtelijke aanduiding) d i. dat men hem daarbinnen heeft zien gaan.

3e Penjabet (van Arab: thabit=vaststaand) d.i dat men hem de gestolen zaak heeft zien vasthouden of aanraken.

4e Haleuë meuë (van halal=geoorloofd en (mal : =eigendom) di i. dat men de zaak in zijn bezit heeft gevonden.

——peuthah noemt men het verifieeren, voor juist verklaren van den dief.

Pasah is de rechtelijke ontbinding van een huwelijk op den eisch van een der partijen.

Pawang noemt men in het algemeen iemand die den weg wijst inzonderheid op zee en in de bosschen, een soort van loods.

——poekat heet de baas bij het visschen.

——roetha heet de baas van elke hertenjacht.

Peukan noemt men in het Atjehsche ook wel een marktplaats b.v. Peukan Badak, Penkan Toeha

Peulieh beuthoë, het doen likken aan gloeiend ijzer behoort in Atieh tot de godsoordeelen ter opsporing van misdadigers.

Peuthidjoeë' noemt men alle tot verkoeling dienende zaken in bijzondere omstandigheden.

Peutatha' of peuklo' minjeu" =het koken van olie of het doen insteken der handen, namelijk in Olie is een godsoordeel her opsporing van den schuldige aan een misdaad.

Pitrah is een soort van belasting voor de geestelijkheid door nagenoeg een ieder bij het einde der vastenmaand opgebracht ten bedrage van 2 are's gepelde rijst.

Poeatha of Ramadhan, 9e maand van het Mah : jaar is de vastenmaand.

Poelang baleè noemt men het recht om na den dood zijner vrouw met hare jongere zuster te huwen.

Poteu, d.i. onze Heer aldus noemen de Atjehers hunne vorsten.—

Prang thabi. heilige oorlog volgens de leer der wet. onderscheidt men tweeërlei verplichting tot den heiligen krijg:

1e De solidaire verplichting der gemeente in haar geheel om op bevel van haar hoofd door kracht van wapenen den godsdienst of althans de heerschappij der Moslims over alle anderen uitte-breiden. De verbrokkeling der politike macht van den Islam in vele rijken maakte echter dat men in latere tijden niet bepaald een algemeen erkend hoofd der gemeente kon aanwijzen, waardoor het gevoel van verantwoordelijkheid voor de vervulling van dezen solidairen plicht bij de Moslims zeer is verflauwd. Aan de andere zijde echter zal de vrome Moslim thans door kleine potentaten of zelfs benedehoofden op eigen hand op touw gezette ondernemingen prijzen wanneer zij succes hebben.

2e De persoonlijke verplichting van alle strijdvaardige, ja in sommige gevallen van alle niet strijdvaardige bewoners van

een Moslimsch land om dit tot het uiterste tegen den aanval van een niet Moslimschen vijand te verdedigen. De Atjehsche Oelama's hebben van deze leer een handig gebruik gemaakt om als regelaars van de djihad optetreden (S. H.)

Q

Qadar-nacht, waarin naar het heet de Qoeran aan Mohammad geopenbaard is, viert men den 21en 23en 25en 27en of 29 der vastenmaand en liefst wijdt men al die nachten aan godsdienstige bezigheden omdat men in de onzekerheid verkeert op welke van een dier nachten bedoelde gebeurtenis heeft plaats gevonden. (S. H.)

Qaderijah is eene mijstieke orde gesticht door Abdoelqadir Djilani, die echter in Atjeh weinig aanhangers telt.

R

Radja Atjeh noemen de Atjehers hun vorst, die in de officieele in het Maleisch gestelde stukken „ Soeltan " heet. Hij wordt in den derden persoon aangesproken met poteu d i. onze Heer, en in den tweeden met harab meulia soms haramlia uit gesproken d.i. letterlijk : „ heerlijkheid zij U toegewenscht " en gelijk staat met „ Uwe Majesteit " Het bevestigend antwood op een gezegde des Soeltan's luidt : deëlat, d.i. voorspoed ,geluk.

De Atjehsche radja's waren weinig meer dan havenkoningen, wier invloed in het binnenland uiterst gering of nihil was.

Het gedeelte der benedenlanden, dat zij direct bestuurden was niet bizonder groot en bepaalde zich tot de 5 Sultanskampongs, de beide moeskms Mesdjid Radja, Lhongbata,

Pagar Ajer, Lamsajoen en tot eenige wakafmoekims stelden zich echter geheel op een onafhankelijk standpunt en beperkte zich het gezag van den Soeltan feitelijk tot zijn dalam en de daaromheen liggende vijf Soeltanskampongs.

In mondelinge zoowel als schriftelijke overleveringen noemt men als de 7 prerogatieven des Soeltan's het opleggen van het volgende vijftal straffen, die, nooit door de Oeleebalangs konden worden toegepast:

1e Het afkappen der handen.

2e Het spietsen.

3e Het tentoonstellen van ter dood gebrachten, geklemd in een gespleten boomstam.

4e Het afsnijden van het vleesch van het lichaam des veroordeelden.

5e Het vermorselen van de hoofden der schuldigen in een rijsblok.

6e Het lossen van een kanonschot bij zonsondergang.

7e Het recht om met déélat te worden aangesproken.

Ook het muntrecht was den Soeltan voorbehouden.

Een zekere schijn van oppergezag bleef bewaard in den vorm der documenten van aanstelling of erkenning (tharakata's) der voornaamste erfelijke bezitters van ambten en titels.

Het Soeltanszegel is het zoogenaamde negenvoudige zegel tjap sekoereueng.

De zelfbesturende hoofden in de onderhoorigheden worden door ons bestuur ook wel Radja genoemd. (S. H.)

Rajoet Daroe T. is een zeer actief bendehoofd zich ophoudende in het grens gebergte der 3 moekims Daroe en der 9 moekims. Hij sproot uit het huwelijk van T. Imam Daroe 'Tjhi' met eene vrouw uit Kliëng van de moekim Ana' Bateé. Zijn broeder T. Kliëng ageert als bendehoofd met hem mede. Beiden zijn in hun been gewond en bewegen zich moeilijk. De Pan-

glimas van T. Rajoet zijn · Panglima At, Teungkoe Oesoef, Sech Moed en Pang Daim.

Rak'ah noemt men de afdeeling eener theumajung.

Rakan noemt men de gezellen van een Oeleebalang of voornaam persoon d z. lieden die in hun huis of de naaste omgeving wonen en voeding en kleeding voor zich en hun gezin van hem ontvangen (S. H.)

Ramadhan. Ramalan of Roemalan of Poeatha is de 9e of vastenmaand van het Mohammedaansch jaar.

Rangkang heet het gebouw, waarin de studenten der godsdienstscholen gehuisvest zijn.

Teungkoe is de hulpleeraar en repétitor voor in zijn rangkang verblijvende studenten (S. H.)

Rantò noemt men die streken ter Westkust van Atjeh, welker woestheid hier en daar door eene kleine Kampong wordt afgebroken. De rantó doea blas noemt men

in het bizonder de 12 rantós ter Westkust Atjeh (S. H.)

Ra'tha of kwik wordt beschouwd als geheimzinnig heerschende over de metalen. Het op zekere wijze inbrengen van kwik in het menschelijk lichaam (peutaanong ratha) is een der geliefkoosde middelen voor onkwetsbaarheid (S. H.)

Rateb (ratib) is eene godsdienstoefening bestaande uit het een zeker aantal malen gemeenschappelijk opdreunen van bepaalde godsdienstige formules zooals de geloofsbelijdenis, een aantal namen Gods of lofprijzingen van Allah en zijne gezant. Zij zijn door de godsdienstige wet niet gebiedend voorgeschreven, maar sommigen vonden in de gewijde overlevering aan ieder aanbevolen, andere behooren tot de bizondere inzettingen der stichters van zekere tariqah's of mijstieke methoden. (S. H.)

Tjoeë' poelet of tjoeë is een rateb waarbij men gezamenlijk harmonisch speelt met een aantal houten ringen.

doeë' een ratib verricht zittende op de knieën gelijk bij het verrichten eener sembajang (ritueele godsdienstoefening) na eene prosternatie.

dong, staande ratib volgende op den afloop van den ratib doeë'

inong is der vrouwen eigen ratib samam, die in bizonderheden eenigszins afwijkt van den mannenratib, maar in hoofdzaak er mede overeenkomt.

meutha is de zoogenaamde zaagratib, waarbij men zijne stem zoo door de „plank des harten" heen moet laten schuiven als de timmerman de zaag door de houten plank.

thâdati is de meest geliefkoosde caricatuur van den godsdienstigen ratib die men in Atjeh aantreft. Hij wordt uitgevoerd door gezelschappen van b.v. 15 a 20 mannen, die een Kleinen schoonen voor de uitvoeringen vrouwelijk uitgedosten jon-

gen voor het spel hebben opgeleid. Die mannen heeten daléms adoeëns, of abang-d. i oudère broeder's de jongen heet evenals de ratib zelf thadati.

_____thaman heet de ratib die door den als heilig vereerden mijstieken leeraar Samman in de eerste heft der 18e eeuw te Medina werd ingesteld.

Rawa, aneu' rawa meu' ikoe zijn leiden uit het landschap Rawa S. W. K. afkomstig, die men als gestaarten uitscheldt van Rawa=staart van een vlieger.

Reuntjong is de aan een kant scherpe dolk der Atjehers.

Ripé worden de geldelijke bijdragen genoemd.

Ròm Radja is de titel voor den Turkschen Soeltan.

S

Sabil Allah d.i. weg van Allah; met dezen naam wordt de besteding van een deel der djakeuët voor den heiligen oorlog aan geduid. In de laatste jarên is dit deel der djakeuët de hefboom van de steeds toegenomen macht der Oelama-partij geworden. (S. H.)

Tekoe stamt af uit het geslacht der Imams van Silang, doch zijne moeder was eene goendik. Hij is een schoonzoon van Potjoet Mat Tahir, onder wien hij als bendehoofd werkzaam is en als wiens wakil hij optreedt. Hij werd tijdens den Atjeh-Oorlog geboren en met den naam sabil [=heilige krijger] begiftigd. Hij hield't vroeger met T. Nja Makams vrouw, eene dochter van T. Rital, waarvan T. Nja Makam thans gescheiden is en die nog een los leven leidt. Hij durft daarom

T. Nja Makam niet naderen. Hij beweegt zich voornamelijk in de III Moekims Toengkoeb en houdt zich vaak bij Tengkoe Id op den Glé Broeë op. Hij is een neef van T. Daoed, T. Gading en T Bintang Silang en woont te Pieëng (5 moekim Montasik) Zie zijne geslachtslijst hieronder.

TEKOE IMAM SELANG (9 MOEKIMS TOEVOEGEN) TJOEK.

T. Moeda T. Hasan T. Hoesin. T. Lam. T. Daur
Tjoet. Mamad

T. Radja
T. Nja Ain †
T. Nja Dokter Ishman
gedood door Habib
Abdurachman al Zair
beschuldigd van met
ons te heulen.
T. Dalam†
T. Tengoh thans te
Mukih heeft T Kadli
bij ons gebraeht.
T. Nja Amat†
T. Lamara Nja
Banta†
T. Nja Lam Ha-
san Nja Oesoef.
T. Nja Din †
Tjoet Poetih
vrouw van Blang
Tjoet
T. Tjoet†

T. Abas.

T. Bantan.

T. Moesa.

T. Daoed

T. Djohan. T Rajek gehuwd met T. Moeda Lampasaij sagihoofd der 26 mocklms.

Nja Tjoet*

T. Machmoed gesneuveld in 1879

T. Sabil zoon van de goendik Si Timah, thans bendehoofd onder Potjoet Mat Tahir, wiens schoonzoon hij is zie aldaar)

T. Gambang*

Tjoet Awan*

T. Gading.

Nja Neh vrouw van bendhoofd T. Bin (zie aldaar)

T. Bintang.

Uit deze geneologische lijst blijkt dat het geslacht der Imams van Silang afstammelingen heeft geleverd, die zoowel voor ons als tegen ons waren.

Sagi zie thagoë

Saijid is de titel voor de afstammelingen van Moehammad gesproten uit zijn kleinzoon Hoesain. terwijl die gesproten uit zijn kleinzoon Hasan als sjarief worden betiteld. In Atjeh kent men deze onderscheiding weinig en spreekt men alleen van Saijids, op wie de vereering van den profeet is overgegaan en die men als heiligen aanmerkt. Zij werden vroeger aangesproken als Teungkoe Thajet maar Saijid Abdoerachman Zair verving deze beide woorden door Habib d.i. geliefde. waarmede men in Arabië Saijids eerbiedig aanduidt. [S.H.]

Salasilah zie Silsilah.

Sammaniah zijn de volgers van de mijstieke orde gesticht door Mohammad Samman. In Atjeh vindt men minder adepten dan wel vereerders van deze orde, die des avonds vooral den avond voor vrijdag in

een bedehuis of andere geschikte vergaderplaats bijeen komen om daar tot diep in den nacht hunne gemeenschappelijke ratibs geroemde dikrs, die steeds luider, krijschend of brullend, „ Godslof " verkondigen te houden. Van dien ratib heeft Sjarch Samman de woorden. lichaamsbewegingen en houdingen bepaald. [S .H]

Satariah heet de mijstieke orde ontstaan uit de Qoesjasjitische, gesticht door den mijstieken leeraar Ahmad Qoesjasij.

Silsilah noemt men den geestelijken stamboom van de leeraars der mijstieke orden.

Sjahid geloofsgetuige, die in der oorlog tegen de kafirs gevallen is.

Sjaich zie Tjhéh.

Badéë Teungkoe bezit het predicaat van „ Teungkoe " alleen bij overerving. Hij behoort te huis in de moekim Montasik en was onder bendehoofd bij Teungkoe Mad Amin Tiro.

Lamloöt Teungkoe verblijfende in de Kampong van dien naam, moekim Gleieng, is verwant aan het sagihoofd

der 22 moekims en zeer gematigd in zijne godsdienstige denkbeelden, o a. daaruit blijkende dat hij een afkeurend oordeel uitspreekt over den „prang sabil," waartoe de Atjehers eerst zouden kunnen overgaan, indien zij hunne godsdienstplichten beter waarnamen.

Poetoes Teungkoe is de meest invloedrijke persoon in de 3 moekims Kerkoen, aan wien het te wijten is. dat de talrijke kotas der Teungkoebenden aldaar in Februari 1895 zonder tegenstand ontruimd werden. Voór de concentratie was hij belast met de functien van den gevluchte Kerkoen. Daarna viel hij ons af en sloot zich bij Sech Saman Tiro aan. T Nja Banta der 26 moekims en de Imams wenschten hem echter als zoodanig niet meer te erkennen, zoodat er niets anders overbleef dan hem als zendeling van den Assistent Resident van Groot Atjeh wat inkomen toetekennen.

Sjariat of **sjare** wordt de aan den profeet door Allah geopenbaarde wet genoemd.

Sjarief zie Saijid.

Habib is een andere naam voor het bekende bendehoofd Habîb Mohammad Saleh Tepin Wan bij de Atjehers ook nog bekend onder de namen van Habib Mohammad, Habib Hitam, Habib Loengkeueng en Habib Samalanga, onder den laatsten naam meer in het bizonder sedert den dood van Habib Samalanga als wiens opvolger hij optrad. Hij heeft zijn hoofdkwartier te Kota Batheuë, Oostelijk grensgebergte der 7 moekims Ateuë der 26 en 5 moekims Montasik.

Soeltan zie Radja Atjeh.

Soenat noemt men in de Mohamedaansche wetboeken een verdienstelijk niet verplicht werk.

Soennah noemt men de eigen profetische voorbeelden.

Soepi Lamgoet Teungkoe. de kleinzoon van Teungkoe Djalaloedin. leerling van den Maleijer Abdoercamad, Kali der 26 moekims zie Dr. Snouck Hurgronje deel 2 bl : 28 ; zie geslachtslijst aan de ommezijde;

Teungkoe Djalaloedin.

Teungkoe Lamgoet — dochter gehuwd met den bekenden Sech Marahaban.

Tengkoe Soepi. — Teungkoe Moed, — Teungkoe Nja Tjoet. weduwe van Sech Saman di Tiro.

1e huwelijk met de moeder van den Imam van Lamrabo, die reeds 2 kenderen had.

dochter geheuwd met Tengkoe Beb Tiro

Imam Lamrabo — dochter gehuwd met T. Hoesin Lhongbata.

Uwecafe huwelijk

Saoi Loeboe Teungkoe. afkomstig van Loeboe 3 moekims Kerkoen, had zich als bendehoofd met zijnen leermeester T. Lam' Oe aldaar genesteld, werd in Jaunari 1894 van daar verdreven door T. Nja Banta 26 moekims, hij vertoonde zich daar later weder, doch trok vervolgens met 50 man sterke bende naar Senelop.

Straffen als zoodanig kan het bestuur aan de hoofden opleggen:

1e Aanhouding op de onderafdeeling en afdeelingshoofdplaatsen gedurende zekeren tijd.

2e Ontneming van den wapenpas, wat inhoudt het verbod om een wapen te dragen mede gedurende zekeren tijd.

3e Boeten.

4e Gedeeltelijke of geheele inhouding van bezoldiging en toelagen.

Suikerietbelasting, hadden de niet onderworpen hoofden der moekims Lhongbata en Pagar Ajer te hunnen bate ingevoerd, hoewel deze belasting niet bekend noch gegrond was op de adat. Zij bedroeg dertig dollars per 1000 suikerrietstoelen die gesneden worden en is sedert den oorlog ingesteld.—

T

Tanda is het merkteeken om een misdaad te constateeren; tanda djih maté lam djaroë hakim, een teeken (waarborg) dat men zich als een lijk in de hand van den rechter overgeeft. Tanda noemt men ook het teeken bij een trouwbelofte.

Tangkaj=gebed of bezweringsformules om iets te erlangen of te voorkomen.

Tangkoelô=hoofddoek.

Tanoh Radja heet de strook lands ter breedte van zeven groote vadems (deupa meunara) aan weerszijden van den Atjeh-river (S. H.)

Tanoh Abeé is een moekim in de Bovenlanden der 22 moekims onder den Imam Oeleebalang T. Mahammad alias Tjoet

Tanoh mirah Teungkoe ie een ons vijandig Godsdienstleeraar tevens kali van de 4 moekims Ateuë der 26 moekims Zijne dochter was gehuwd met Teungkoe. Mat Amin Tiro. Ziehier zijne geslachtslijst

TEUNGKOE TJIHIK TANOH MIRAH.

Teungkoe Sech Achmat alias Hadji Tjoet

Teungkoe Mohammad Said, kinderloos overleden.

Teungkoe Nja' Tjoet gehuwd met Teungkoe Mat Amin Tiro.

Hij week naar Montasik uit tijdens ons optreden in de 26 moekims en volgde T. Tjihik Kampong Baroe naar Mé Saleh.

Tapa noemt men het zich begeven in godsdienstige afzondering (S. H.)

Tariqah noemt men de Islamitische mijstieke genootschappen wier stichters hunne opvolgers en zelfs. in hunnen kring de eenvoudigste leeraars van mijstieke formuliertjes of practijken als een soort van stedehouders van Allah door hunne leerlingen gehoorzaamd door anderen vereerd en gevreesd worden. Vooral uit deze kringen zijn de walis vrienden van Allah voortgekomen.

Ook in Atjeh wordt de nagedachtenis van de stichters der mijstieke orden zeer vereerd en inzonderheid die van Abdoel Qadir Djilani, wiens hulp wordt ingeroepen in den aanhef van alle Sultans edicten voorts in de dikir's [liké] en rateb's. de thadatipantons en in de vrome aanroepingen bij het Rapa'i genaamde wapenspel waarbij tevens de naam wordt aangeroepen van den meester der mijstiek aan wien het spel zijn naam ontleent: Ahmad Refa'i.

De geestelijke opvolgers dier stichters de tegenwoordige leeraars van mijstieke

praktijken en formulieren genieten ook veel eerbied maar zij zijn niet bijzonder talrijk. De elders op Sumatra bizonder populaire tariqah's bloeien in Atjeh niet al laten zich ook verscheidene Atjehsche hadjis te Mekka bij een tariqah inlijven. Uit een practisch oogpunt kan men dus deze op andere plaatsen soms zoo gewichtige factor hier verwaarloozen (S. H)

Tepin Wan Habib zie sjarief Habib

Teukoe is de titel of het aanspreekwoord voor bezitters van wereldsche ambten of wereldsche grootheid, zoowel de keuthjihi als de Panglima, imeum of Oeleebalang spreekt men met Teukoe aan en rijke lieden, oude lingen of zelfs lieden zonder eenige wezentlijke grootheid worden door allen, die zich hunne mindere achten of' hen willen vleien Teukoe genoemd (S. H.)

Teungkoe is de titel van allen, die of een geestelijk ambt bekleeden of zich door meerdere kennis of trouwe beoefening van den godsdienst onderscheiden van de massa des volks. Teungkoe noemt men dan zoo-

wel den leubé, die al is hij ook zonder studie, zijne godsdienstplichten eenigszins getrouw waarneemt als den hadji, den malim die ietwat van de kitabs verstaat, den alem die behoorijk gestudeerd heeft, den Oelama, die als autoriteit geldt op het gebied van godsdienstige wet en leer, den saijid, afstammeling van Mohammad. Men past het woord verder toe op vrouwen zoowel als mannen, die elementair godsdienstonderwijs geven, op de kalis die als godsdienstige rechters in een Oeleebalangschap fungeeren als op de mannelijke, moeder der gampong ter onderscheiding van andere teungkoe's „teungkoe Menasah" (=bede huis der gampong) genoemd. Laatste teungkoe is het gebied van de hoekôm (godsdienstige wet) opgedragen, hoewel men kennis en machtneming van de adat (=gewoonte wetten) ook in hem onmisbaar acht. Zijne vaste inkomsten bestaan uit:

1e De pitrah nagenoeg door jeder pitrahplichtig persoon bij het einde der vasten ten bedrage van 2 are's (1 gantang) gepelde rijst opgebracht.

2e De djakeuët padé bestaande in $^1/_{10}$ van den oogst die velen slechts gedeeltelijk, sommigen in het geheel niet aan den Teungkoe voldoen.

3e Geldgeschenken voor de sluiting van een huwelijk gewoonlijk een dollar.

4e De ha' teuleukin bij elke begrafenis volgens de adat $^1/_4$ dollar, maar feitelijk meestal 1 dollar of meer.

5e Allerlei afval van de inkomsten van den keutjhi.

Het ambt gaat meestal erfelijk over op de mannelijke bloedverwanten. Het gebied waarbinnen de Teungkoe zijne functies uitoefent is gewoonlijk een gampong, tenzij 2 gampongs zamen een meunathah deelen in welk geval zich hunne werkzaamheid over beide uitstrekt. (S. H.)

Tiro Teungkoe Tjhék Thaman Teungkoe Tjhi' (Mohammad Amin) zie Teungkoe Beb.

Tjab limong het vijfvoudige zegel d.i. de hand als symbool der macht bedoeld.

———thikoereuëng het negenvoudige zegel van den Soeltan.

Tjandoe toebereide opium geschoven uit de bekende pijpen (go thjandoe) in opiumhutten (djambo tjandoe).

Tjhèh is in het algemeen een leidsman in godsdienstzaken.

Tjoepa' een inhoudsmaat voor gepelde rijst ter zwaarte van 24 Carolus dollar, is gelijk $^1/_2$ aré.

Tjoet (klein) diende oorspronkelijk om kinderen aanteduiden Thitjoet. Vervolgens werd het ook voor de namen der kinderen gebruikt en mede als predicaat voor andere eigenamen en beroepsnamen der beide geslachten.

Tjoet Teukoe Lamgapang is Oeleebalang van de 3 moekims Oelee Kareung der 26 moekims.

———Toengkoeb is Oeleebalang der XIII moekims Toengkoeb van de 26 moekims. Sedert 1886 in onderwerping gekomen viel hij ons at bij den afval van

T. Oemar 29 Maart 1896 en bleef hij sedert rusteloos rondrwezven. Hij is hoogst wispelturig en gierig en maakt zich vaak aan knevelarij schuldig. Zie hier zijne geslachtslijst.

T. Toengkoeb, Tjihik Oeleebalang
13 Moekims Toengkoeb.

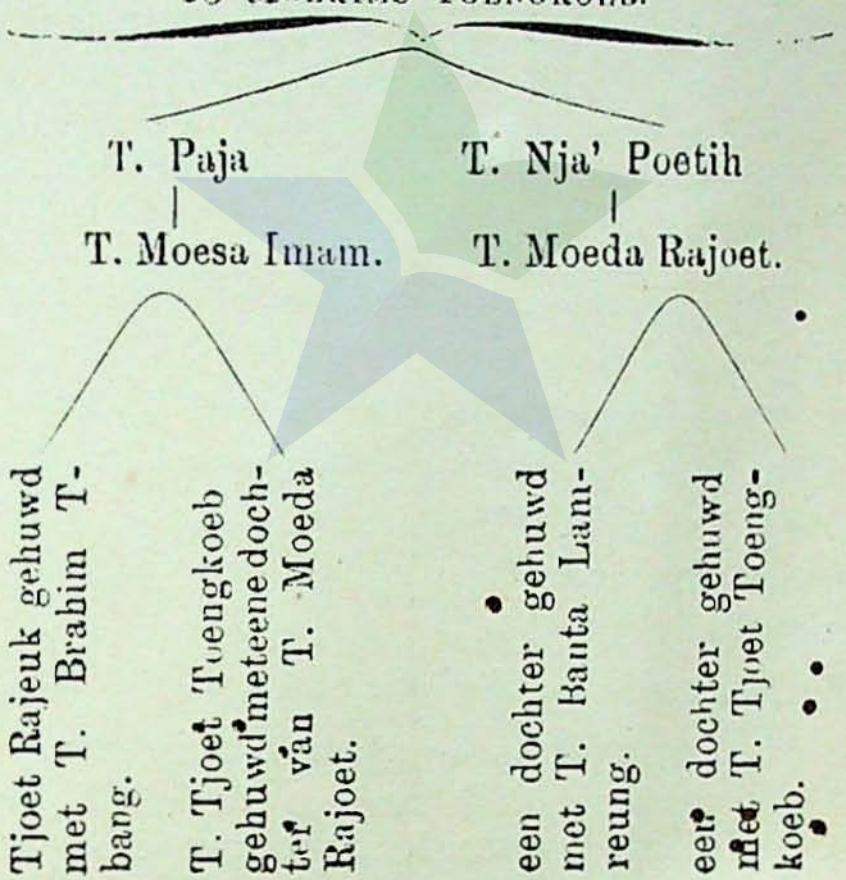

_____Nja' wordt voor de namen van vrouwen van hoogen stand gevolgd.

_____wa, ma, zie ma', wa'

Tjoetjo kleinzoon of-dochter.

Tjot heuvel of hoogte.

To uit dató sijnoniem met dja en eumpeè, dient ter betiteling van mannelijke of vrouwelijke voorouders, ook ter aanduiding van heilig geachte of bizonder gevreesde voorwerpen of dieren.

Toe sijnoniem met doe, koe, ajah oreuëng tjhi' is de naam voor vader.

Toeankoe, mijn Heer, is met of zonder bijvoeging van ampon het aanspreekwoord voor Soeltanstelgen.

Toeba, vergift, euleumee toeba, leer der vergiften.

Toemba' is de Atjehsche speer of lans

Toengkób is de naam van een moekim, waarnaar de 9 moekim Toengkób als Oelecbalangschap wordt aangeduid, die met

de moekim Thim en de 3 moekims Kajeé Adang der zoogenaamde 13 moekims Toengkoeb uitmaken. De 9 moekims Toengkoeb bevat de volgende moekims.

1	Toengkób	6	Lam Nga
2	Thilang	7	Ladong
3	Tjadé	8	Lambaro
4	Kliëng	9	Kroeung Raja zie ter plaatse.
5	Bramoe		

Toenong noemt men de bovenlanden van Groot Atjeh. waaronder men te verstaan heeft de sagi der XXII M en van de sagi der XXVI M. de VII M. Ateuë. De toenong is het ware terrein der kawoms en van het grootste verzet tegen ons gezag. Hier kan een gespannen verhouding nog tot een soort van krijgstoestand leiden.

Traweh (Ar: tarawèh) zijn gewone godsdienstoefeningen (theumajang) die tot de klasse der vrijwillige, door de wet aanbevolene, behooren. In Atjeh heeft de traweh-dienst, zooals die in de meunathah's plaats vindt veel van een carciatuur. Ge-

woonlijk laat men de traweh alleen door den teungkoe verrichten daarbij zoo oneerbiedig mogelijk zittende, sirihkouwende of tabak rookende en valt men alleen schreeuwende en gillende in bij het amin, waarmede de teungkoe het tot elke afdeeling [rakeah] der theumajang behoorende Qoeran reciet besluit. Vooral in de nachten der vastenmaand wordt de traweh als godsdienstoefening aanbevolen (S. H.)

Tijdrekening is bij de Atjehers hetzelfde als bij de Maleijers en andere Mohammedanen. De grondslag daarvan is het maanjaar van 354 dagen. Sommige der namen door de Atjehers aan de maanden gegeven verschillen van de in het Arabische gebruikelijke en zijn ontleend aan gebruiken eigenaardig in die maanden thuis.

Arab: maandnamen:	Atj: maandnamen:
1 Moeharram	—Athan-Oeth en, naar de herdenking van Hasan en Hoesain op den 10en dier maand.

2 Cafar —Thapa.

3 Rabi-al-Awal —Mo'lot uit Maoeloednaar het feest van Mohammad's geboorte op den 12en

4 Rabi-al-Achir—Adoë mólot jongere broeder van Mo'lot omdat de herdenking van de geboorte des profeets ook nog in deze maand plaats vindt.

5. Djoemadael Awwal —Mólot theumeul heuëh eind Molót, wijl deze maand nog in het bizonder aan de herdenking van Moehammads geboorte is gewijd.

6 Djoemada'l Achir —Kandoeri boh kajee, kandoeri of godsdienstige gave van boomvruchten.

7 Radjab —Kandoeri apam kandoeri van apankoekjes.

8 Sjaban —Kandoeri boe, kan doeri van rijst.

9 Ramadhan —Poeatha, vasten.

10 Sjawwal —Oeroë Raja, feestmaand.

11 Doélqaidah —Meu'apet, beklemde maand.

12 Doél hiddjah —Hadji.

De namen der week dragen de volgende Atj :— Ar : namen.

Aleuhat	—	Zondag
Theumajan	—	Maandag
Theulatha	—	Dinsdag.
Raboe	—	Woensdag
Hameh	—	Donderdag
Djenmeuah	—	Vrijdag
Thabtoe	—	Zaterdag

Th

Thadati noemt men de Atjehsche dansjongens.

Thadeueb is een Atj: grasmes.

Thagoë, hiermede duidt men aan de confederatien of provinciën van groot Atjeh en spreekt men van de lhee thagoë van Groot Atjeh, de put thagoè van Pédir. In Groot Atjeh bestaat elke thagoë uit een aantal moekims en onderscheidt men:

De doea ploh nam (XXVI moekim)

De teungoh lhee ploh (XXV moekims) en
De doea ploh doea (XXII moekims).

Deze namen beantwoordon echter niet meer aan de werkelijkheid daar door verloop van tijd de toename der bevolking nieuwe moekims binnen zulk een sagi deed ontstaan vooral in de XXII Moekims. (S. H.)

Thamalangan Habib Achmat is afkomstig uit Brawang (Pasangan) is gehuwd met eene zuster van den in 1893 overleden Habib Brahin Thamalanga en trad als diens opvolger op. Het toneel zijner verrichtingen is het grensgebergte der 13 moekims Toengkoeb en der 5 moekims Montasik.

Thaman Panglima is de zoon van T. Lamdjameé te Naga Oembang (4 moekims) en Panglima prang bij T. Oemar.

Thandang Tekoe is neef en Banta van den tegenwoordigen T. Ne' Meratha, die zich vaak aan knevelarij en uitzuiging der bevolking schuldig maakt, ziehier zijne geslachtslijst:

T. Olehleh.

T Melaboeh. — T. Blangoi

T. Nja Hamzah — T. Sandang

tegenwoordige Ne'

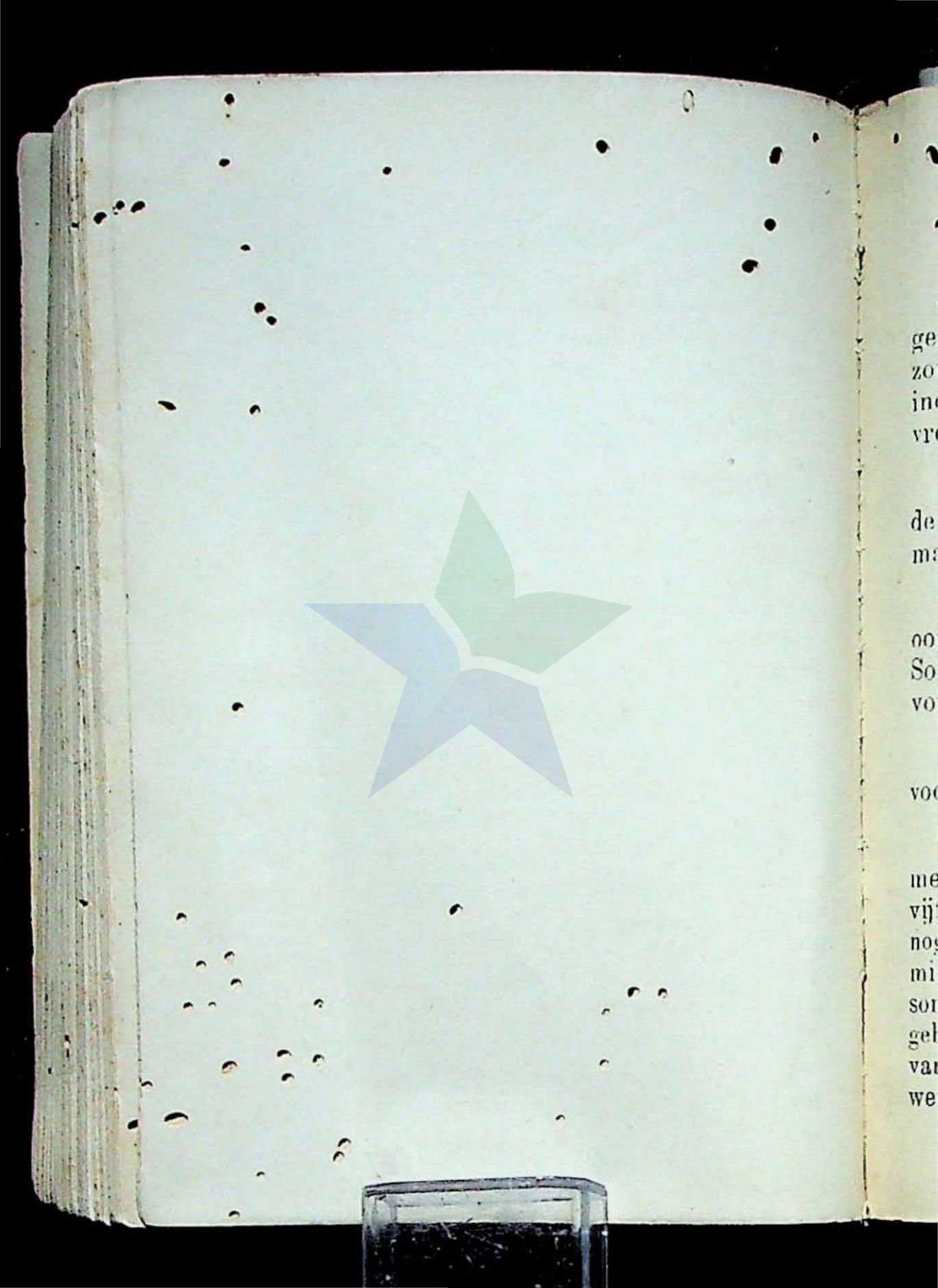

slechts uiterlijk is hij ons gezag goed gezind, want bij den afval van T. Oemar zou hij zeker diens partij gekozen hebben, indien hij niet voor T Ne's ongenoegen bevreesd ware geweest.

Thara Oemong noemt men de voor de hoofdmoskee te Kota Radja wakaf gemaakte rijstvelden.

Tharakata noemt men de schriftelijke oorkonden en besluiten door den Atjehschen Soeltan uitgevaardigd, die van het negenvoudig zegel zijn voorzien.

Theudeukah zijn godsdienstige gaven vooral bij lijkfeesten.

Theum'jang is de zittende Mohammedaansche godsdienstoefening zooals die vijfmaal daags, met bijzondere toevoegsels nog eenmaal per week (op den vrijdagmiddag) en verder naar àanleiding van sommige gebeurtenissen (b.v. sterfgevallen) gebiedend voorgeschreven naar aanleiding van andere voorvallen door de Moslimsche wet slechts aanbevolen wordt. De groote

menigte is bizonder nalatig in het verrichten van godsdienstoefeningen en alleen bij het uitbreken van groote rampen (oorlog enz) is een opgewekter godsdienstig leven waartenemen zich uitende en getrouwe waarneming der voorgeschreven theumajang (S H.)

——— **Hadjat** is een theumajang, die aanbevolen wordt als inleiding tot bijzondere verzoeken, welke men aan Allah wenscht te doen.

——— **manjèt** is de theumajang bij begrafenissen gehouden.

——— **moegreb** is de theumajang bij zonsondergang, waaraan vooral in de vastenmaand door bijna allen in de meunatha hunner kampong wordt deelgenomen.

——— **oerce raja** is de feestgodsdienstoefening gehouden na zonsondergang van den laatsten dag der vasten.

——— **teutheubéh** (salat at tasabeh) is eene bizondere godsdienstoefening gehouden in den nacht van het midden van de

maand Sjaban waarin volgens het volksgeloof aan een sijmbolischen boom, waaraan ieder mensch zijn eigen blad heeft hangen geschud wordt, zoodat de bladeren van hen, die in het komende jaar zullen sterven of afvallen (S H)

Theumbah is de eerbiedige groet waarmede men iemand begroet.

Theutia Oelama T. zie T. Abas Panglima sagi der 25 moekims.

Thibreé is een moekim der 7 Moekims Baét.

Thikin is het rechte Atjehsche slagzwaard, het gewone vechtwapen, dat over de geheele lengte even breed in een schede gedragen wordt.

Thoekoe, zie kawom.

W

Wa [Tjoet wa] of da [Tjoet da] bezigt men als spreekwoord voor oudere vrouwen [S. H.]

Wakeuêh met dit woord duidt men goederen aan, die door de eigenaars voor eeuwig aan het verkeer onttrokken en bestemd zijn voor een naar de Moslimsche wet geoorloofd doel. De Atjehers duiden daarmede vooral zaken aan, waarvan het gebruik of de opbrengst door de oorspronkelijke eigenaars ten bate eener moskee isbestemd, b.v. tuinen, meubilair voor een bedehuis, kitab's enz.

Nog dient **wakeuêh** ter aanduiding van een gebied of stuk land door de Sultans in een eigenaardigen rechtstoestand gebracht en waarvan zij het vruchtgebruik aan een of ander gunsteling schonken met de bedoeling bewust gebied aan het gezag der Oedeebalangs te onttrekken. Onder de wakeuëh

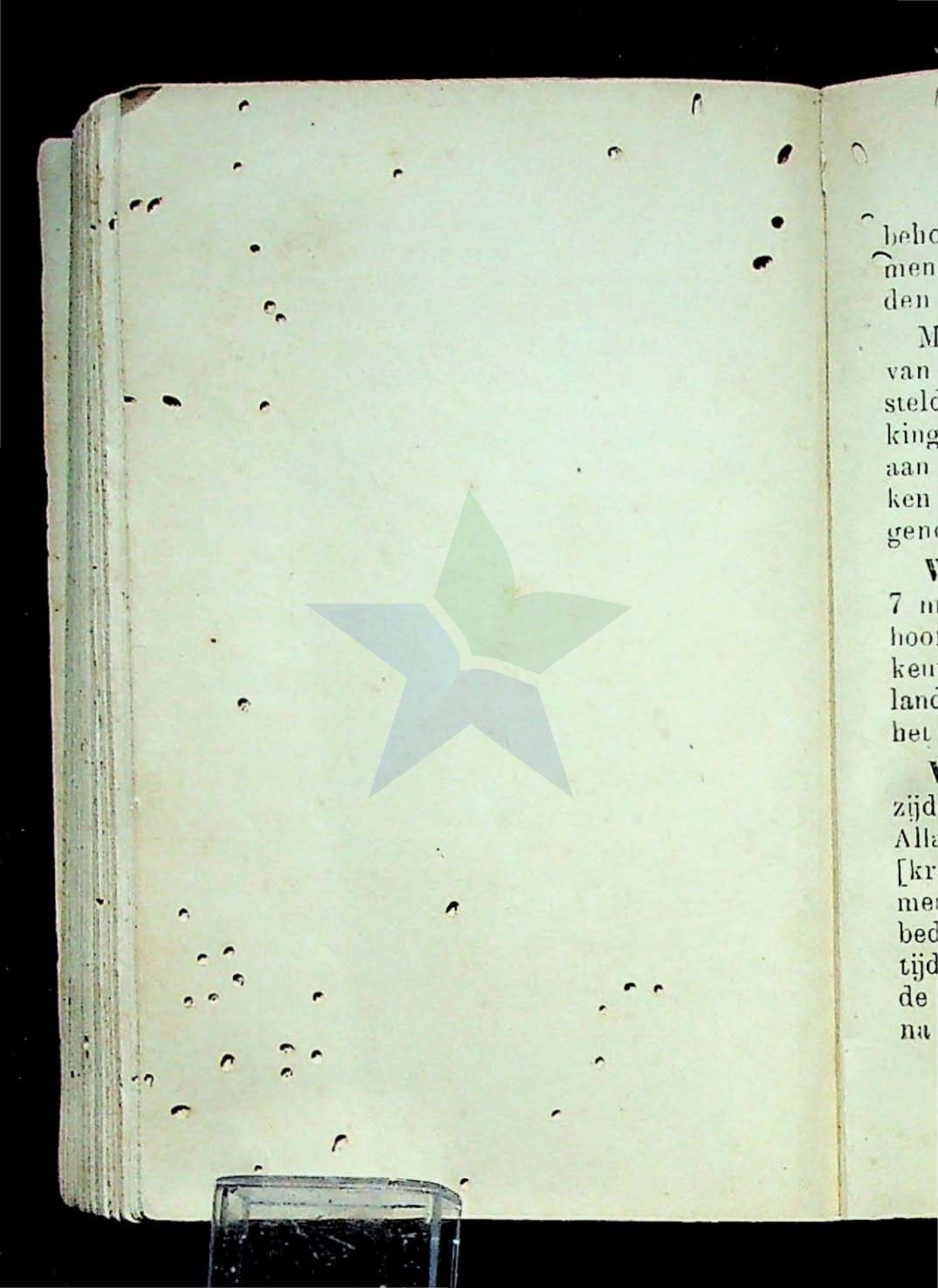

behoort ook de zeven groote vadems [delapa menara] strook gronds aan weerszijden van den Atjehriver.

Met wakeuëh duidt men ook de bewoners van een dergelijk gebied aan, die vrijgesteld zijn van allerlei op de overige bevolking drukkende lasten en verplichtingen en aan het gezag der locale hoofden onttrokken zijn en welke personen ook bibeuëh genoemd worden. [S. H.]

Waki heet in de 22 moekims en de 7 moekims Ateuh der 26 moekims het dorpshoofd terwijl men er zijne gemachtigde keutjhi of geutjhi noemt. In de benedenlanders daarentegen heet de gemachtigde van het dorpshoofd waki en hij zelf keutjhi [S.H.]

Wali heeten de verwanten van vaderszijde aldus noemt men ook de vrienden van Allah die blijkens zichtbare wonderteekenen [kramat's] door Allah boven hun medemenschen uitverkoren zijn, daar hunne voorbede genezing en heil, hun zegenspreuk tijdelijk en eeuwig geluk, hun vloek elende brengt. Die invloeden worden geacht na hun dood van hun graf uittegaan; zoo

doet men geloften en brengt geschenken aan die heilige graven.

Wali's heiligen van allerlei aard zijn in Atjeh bizonder talrijk.

_____karong de verwanten van vaders en moeders zijde.

Wareh zijn in het Atjehsch de bloedverwanten [S. H.]

Wathe noemt men het Sultans aandeel in de havenrechten der onderhoorigheden [S. H.]

_____kwala is eene belasting door de Oeleebalangs geheven van elk roer dat een in hun gebied gelegen rivier opvaart ten bedrage van $1, voorheen $ 1/4; 5% der waarde van door vreemdelingen en 2 1/2% der waarde van door landgenooten in gevoerde goederen.

PR 5514 .

UKIP.S

